

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra geografie

Bakalářská práce

Územní polarita socioekonomické diferenciace Slovinska

Vypracoval: František Pessr
Vedoucí práce: RNDr. et PhDr. Aleš Nováček, Ph.D.
České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že předkládanou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne.....

.....
František Pessr

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce RNDr. et PhDr. Aleši Nováčkovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, podněty a ochotu při vypracovávání práce. Poděkování patří také mé rodině za psychickou podporu a trpělivost.

ANOTACE

PESSR, F. (2015): Územní polarita socioekonomické diferenciacie Slovinska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie. 71 s.

Bakalářská práce je zaměřena na územní polaritu socioekonomické diferenciacie Slovinska na základě prostorové analýzy vybraných indikátorů. Hlavním cílem práce je detekce územních disparit a určování determinantů, které jejich vznik ovlivňují. Jednotlivé indikátory představují široké spektrum geografických reálií. Dle svého charakteru jsou ukazatele rozděleny do třech kategorií na ekonomické, sociální a ostatní. Mezi vybrané indikátory se řadí například hrubý domácí produkt (HDP), míra nezaměstnanosti, celkový přírůstek nebo míra religiozity. Práce se především koncentruje na území Slovinska, avšak důležité je i zasazení do evropského kontextu. Konečné výsledky představují determinanty vytvářející územní diferenciaci a vykazují určitou míru územní polarity.

Klíčová slova: socioekonomická diferenciacie, územní polarita, regionální disparity, střední Evropa, Slovinsko, determinant, gradient

ABSTRACT

PESSR, F. (2015): Territorial polarity socio-economic differentiation in Slovenia. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Education, Department of Geography. 71 p.

Bachelor thesis is focused on territorial polarity socioeconomic differentiation of Slovenia based on spatial analysis of selected indicators. The main goal of this work is the detection of regional disparities and identifying determinants that affect their formation. Individual indicators represent a wide range of geographic realities. According to their nature, indicators are divided into three categories on the economic, social and others. Among the selected indicators include, for example, gross domestic product (GDP), unemployment rate, the total increase or degree of religiosity. The work is mainly concentrated on the territory of Slovenia, but it is also important in a European context. Final results are the determinants creating territorial differentiation and display a degree of territorial polarity.

Keywords: socioeconomic differentiation, territorial polarity, regional disparities, Central Europe, Slovenia, determinant, gradient

OBSAH

1. ÚVOD.....	6
2. TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE	10
2.1 Diskuze s literaturou.....	10
2.2 Teoretické přístupy.....	12
3. METODIKA	16
3.1 Vymezení územních jednotek a výběr indikátorů pro analýzu.....	16
3.3 Zpracování dat a faktorová analýza	20
4. SLOVINSKO V EVROPSKÉM A HISTORICKÉM KONTEXTU	25
4.1 Socioekonomická diferenciacce evropského prostoru	25
4.2 Historický kontext ve vývoji územní polaritý Slovinska	29
5. ANALÝZA SOCIOEKONOMICKÉ DIFERENCIACE REGIONŮ SLOVINSKA A DETEKCE PRVKŮ ÚZEMNÍ POLARITY	33
5.1 Ekonomické ukazatele	33
5.2 Sociální ukazatele.....	39
5.3 Ostatní ukazatele	45
5.4 Faktorová analýza	49
6. SYNTÉZA ÚZEMNÍ POLARITY SLOVINSKA.....	53
6.1 Hlavní determinanty územní polaritý Slovinska.....	57
6.2 Kategorizace ukazatelů dle míry polaritý	60
7. ZÁVĚR	64
8. SEZNAM UŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	67
9. SEZNAM MAPOVÝCH VÝSTUPŮ.....	70
10. SEZNAM TABULEK	70
11. SEZNAM OBRÁZKŮ.....	70
12. SEZNAM PŘÍLOH	71

1. Úvod

Slovinsko je státem, který se svou polohou řadí mezi země střední Evropy. V dnešním pojetí evropského prostoru lze toto území označit jako „přechodovou zónu“ mezi vyspělým Západem a zaostalejším Východem Evropy (Nováček 2012, Křen 2005). Podstatné hledisko při analýze dané problematiky spočívá v pohledu na členění evropského prostoru. Názory odborníků, ale i širší veřejnosti se při vymezování středoevropského prostoru značně liší. Svěrázně, avšak trefně popisuje Kundera (in. Rupnik 1992, s. 13) středoevropský prostor, kdy na něj pohlíží třemi způsoby – zeměpisně ve středu, kulturně na Západě a ekonomicky na Východě. Kupříkladu Krejčí (2000) si pohrává s myšlenkou řazení Německa do středoevropského prostoru, který dále dělí na severní, vnitřní a jižní zónu. Halecki (2000) utvořil koncept dělení střední Evropy na „West“ a „East“ Central Europe. Mimo bývalých zemí „východního bloku“ (ČR, Slovensko, Polsko, Maďarsko) řadí badatelé mezi státy střední Evropy také státy bývalé Jugoslávie – Slovinsko a Chorvatsko. Často se ke zmíněným státům přiřazují také Pobaltské země. Křen (2005) ve svém díle poukazuje také na zařazení Rakouska. Někteří autoři svými teoriemi navazují na myšlenky T. G. Masaryka, který vnímal střední Evropu jako prostor mezi mocnostmi Německa a Ruska.

Střední Evropa jakožto svébytný region mezi vyspělým Západem a zaostávajícím Východem se ve svém postavení formoval až do dnešní podoby. Polarizaci evropského prostoru lze spatřit už ve starověku. Právě tehdy dochází profilaci severojižního gradientu. Chápání Evropy tak jak jí vnímáme dnes, tedy v souvislosti se západovýchodním gradientem se začalo utvářet na přelomu 8. a 9. století. Díky příhodným obchodním podmínkám tak dochází k hospodářské dominanci západní Evropy. Tato skutečnost se ještě více prohloubila v období průmyslové revoluce. Po skončení první světové války dochází u států střední Evropy k orientaci na západní mocnosti v čele s Francií. Průběh druhé světové války a její následky mění přístup středoevropských států. V poválečném uspořádání dochází u zmíněných zemí k orientaci na Východ, především v souvislosti s vnímáním chování západních mocností jako válečné zrady. Západní Evropou přijatý Marshallův plán vedl k rychlému poválečnému vypořádání se s válečnými následky. Státy střední Evropy pomoc nepřijaly a byly odkázány na pomoc a spolupráci se Sovětským svazem. Přičemž Slovinsko společně s Chorvatskem bylo zmítáno pod nadvládou společného státního zřízení Jugoslávie. S pádem socialismu ve východní Evropě na přelomu 90. let 20. století se světu ještě více poodhalily skutečnosti, které byly předpokládány, a sice že východní část Evropy se zmítá daleko za prosperitou západních zemí a dochází tak významné polarizaci evropského

prostoru. Z celkového kontextu těchto událostí plyne určitá podobnost ve vývojových znacích států střední Evropy zejména z hlediska historických událostí, kulturní i hospodářského vývoje. Nelze také opomenout společné vypořádávání se s negativními důsledky socialistické ideologie.

Z popsané skutečnosti tak vyvstává samotná podstata práce, která je založena na teorii o regionálních disparitách ve státech střední Evropy, která se nachází mezi vyspělým Západem a zaostávajícím Východem. Autor práce byl při výběru státu ovlivněn především tím, že se jedná o slovanský národ, mentalitou i historickým vývojem blízký České republice. Slovinsko má také dlouhodobě s Českou republikou dobré vztahy. I přesto není v povědomí českých občanů příliš známou a zajímavou zemí. Vliv na výběr mělo nejen historické hledisko, ale i současná pozice státu. Jedná se o zemi s nejvyšší životní úrovní a s prosperující ekonomikou mezi středoevropskými zeměmi.

Hlavním cílem práce, který vyplývá již ze samotného názvu a je zaměřen na zkoumání územní polarizace socioekonomické diferenciace Slovinska za pomoci prostorové analýzy vybraných ukazatelů. Indikátory se z hlediska svého charakteru a zaměření dále diferencují do různých socioekonomických sfér. Jedním z dílčích cílů je na základě analýzy vybraných indikátorů sledování územních disparit, které se v určitém směru a míře mohou na území Slovinska projevit. Dalším navazujícím cílem by mělo být na základě kategorizace a selekce hodnot analyzovaných indikátorů zobecnit určité pravidelnosti v potenciálních prostorových rozdílech a detekovat případný výsledný gradient. Neméně podstatným bodem je určení kauzalit a determinantů, které se podílejí na polarizaci sledovaného území z historického i současného hlediska. Z takto interpretovaných cílů práce je možné vyslovení hypotéz, které tvoří jednu ze stěžejních součástí práce. Hypotézy by měly být formulovány tak, aby bylo možné jejich pravdivost pojetím práce a interpretací výsledků potvrdit nebo vyvrátit.

- 1) Hlavní vstupní hypotézu představuje pojetí podle Nováčka (2012), že tradiční poloha zemí střední Evropy mezi vyspělým Západem a méně vyspělým Východem by měla být patrná v určitých disparitách mezi jednotlivými územními celky uvnitř daného státu a to tak, že se západněji položené regiony budou prezentovat jako vyspělejší oproti východním.
- 2) Je možné se domnívat, že vzhledem k velikosti státu, jehož rozloha ho předurčuje k roli jednoho z nejmenších států střední Evropy, nebude územní diferenciace mezi západními a východními územními celky uvnitř státu až tak markantní a převažující

západovýchodní gradient vykáže minimum ukazatelů a ostatní ho jen mírně naznačí nebo žádný nevykáží (Davies 2007).

- 3) V tradičním pojetí rodinných a kulturních hodnot Východu a moderního stylu života Západu aplikovaného na území státu lze očekávat, že západní část bude dosahovat nižších hodnot religiozity a vyšších hodnot rozvodovosti, než s tradicemi svázaná východní část, naopak v ekonomických ukazatelích by mohly západní regiony vykázat lepší hospodářskou prosperitu oproti východním (Toušek, Kunc, Vystopil a kol. 2008).
- 4) Z hlediska polohy státu je možné předpokládat, že se regionální disparity na území Slovinska projeví především u ekonomických ukazatelů s ohledem na sousední státy a přeshraniční spolupráci, především pak také na výhodné poloze v rámci tzv. „Nového (Červeného) banánu“, který se formuje ve východní Evropě jako nové potenciaální jádro a Slovinsko je jeho součástí, kdy jeho západní část dokonce leží v jednom z jeho nejvyspělejších center (Toušek, Kunc, Vystopil a kol. 2008).
- 5) Je možno očekávat, že významnou roli v hospodářské prosperitě regionů bude z historického hlediska hrát významná železniční trasa nazvaná „Slovinský půlměsíc“ jež spojuje průmyslová města Maribor, Celje, Lublaň a Jesenice a může tak významně ovlivnit hodnoty sledovaných indikátorů v daných regionech, na jejichž území se tato města nacházejí (Rychlík, Tonková, Hladký 2011).

Úvod tedy nastínil, jakým směrem se bude práce ubírat, byl prezentován úvodník do problematiky a stanovily se cíle a hypotézy, ze kterých bude práce vycházet. Následující kapitola obsahuje teoretický pohled na problematiku opřený o teoretické přístupy, dostupnou odbornou literaturu a internetové zdroje. Metodická část je důležitým vodítkem pro pochopení principu jevů, které práce analyzovala. Řeší nejprve část zabývající se výběrem regionů, dále zmiňuje důvody výběru indikátorů, jejich stručný popis a charakteristiku, v poslední části metodiky je zařazen popis zpracování dat a následné analýzy. Čtvrtá část se zabývá pohledem na Slovinsko v širším evropském kontextu, ale i v návaznosti na historické realie, které ovlivnily současný stav územní diferenciaci. Stěžejní pro tvorbu práce je analytická část, která nejprve podá přehled o sledovaných územních celcích dle výsledných hodnot jednotlivých indikátorů, které jsou rozčleněny do třech kategorií. Analytická část reflektuje své výsledky i pomocí mapových a tabulkových výstupů. Součástí tohoto oddílu práce je i samotné zpracování faktorové analýzy, která tak pomocí kvantitativních metod vyhodnocuje a následně interpretuje zjištěné hodnoty ukazatelů. Syntéza pak shrnuje informace, které podala předchozí kapitola. Věnuje se především interpretaci konečných výsledků. Zjišťuje a popisuje

kauzality, které měly vliv na územní diverzifikaci. Součástí je také rozčlenění jednotlivých indikátorů dle míry polarity, kterou vykazují. Závěr práce se věnuje zhodnocení cílů, reflexi hypotéz a podává zkrácený náhled na provedený výzkum. Důležitým oddílem práce jsou také přílohy obsahující tabulkové výstupy, případné obrázky, seznam užití literatury a internetové zdroje.

2. Teoretická východiska práce

Kapitola zabývající se teoretickými přístupy a stěžejními pojmy pro sledování územní polariry je úzce spjata také s diskuzí s odbornou literaturou a internetovými zdroji. Dochází ke konfrontaci myšlenek, které ve svých dílech autoři prezentují. Teoretická část práce vychází z vysvětlení základních pojmů a teorií, jež jsou pro práci významným vodítkem a tvoří nosné pilíře, o které se opírá. Z myšlenek, které jsou v této kapitole popsány, také vznikaly vstupní hypotézy.

2.1 Diskuze s literaturou

Pro lepší pochopení vnímání evropského prostoru je třeba přistoupit k procesu regionalizace. Nejčastěji se při dělení Evropy užívá teorie *duality*, kdy je její území děleno na dva svébytné regiony, a sice vyspělý Západ a zaostalejší Východ. Právě z této teorie vychází vymezení pojmu evropské dualiry. V opozici tohoto chápání stojí teorie založená na dělení Evropy do více svébytných regionů. V takovém případě se hovoří o pluralitních konceptech, ze kterých se nejvíce užívá *trialita*. Tato teorie je založena na členění Evropy na západní, východní a středovýchodní část. Poslední zmíněná oblast, představuje jakou si „přechodovou zónu“ (Jordan 1996, Křen 2005). Z tohoto pohledu dochází k členění jednotlivých územních bloků na základě působení určitých aspektů (socioekonomické, kulturní a další) ve většině případů dochází k jejich vzájemné součinnosti.

Na tři svébytné regiony dělí Evropu například i Szücs (2001). Střední Evropu považuje za středovýchodní prostor, jenž vnímá jako prostor mezi vyspělou západní a zaostalejší východní Evropou. Ve svém díle se autor věnuje historickým událostem a determinantům, které se na tomto dělení podílely. Podobné myšlenky prezentuje ve svém díle také Rupnik (1992). Státy střední Evropy jsou dle něj odděleny po druhé světové válce od západní Evropy především vlivem „železné opony“, nicméně kulturně, ale i historicky si ponechaly svůj specifický ráz. Významným východiskem v chápání evropského prostoru je Wallersteinova teorie, která je založena na vztahu jádra a periferie. Jádrem je v případě této teorie, podobně jako u Krejčího (2000) západní Evropa, která se formovala jako obchodní a hospodářské centrum. Za periferii lze po použití Wallersteinovi teorie považovat východní zaostalejší státy. Avšak tato teorie je založená na přítomnosti marginální zóny neboli semiperiferie. Fungování této oblasti je založeno na spolupráci s jádrem, přičemž čerpá z jeho geografické blízkosti, avšak není dostatečně vyspělou, aby se k němu dokázala přiřadit.

Danou problematiku řeší ve svém díle i Krejčí (2000), který se zaměřuje především na geopolitický pohled. Střední Evropu vidí také jako svébytný region, který se nachází mezi vyspělým Západem a zaostalejším Východem. Autor se ve svém díle však soustředí především na dělení středoevropského prostoru, který dále člení na tři regiony. Jedná se o část severní, do níž řadí Německo, Polsko a Pobaltské státy, dále pak jde o zónu vnitřní, kam se řadí Česko, Slovensko, Rakousko a Maďarsko. Poslední je pak jižní (balkánská) oblast, do níž řadí Slovinsko, Chorvatsko a další státy na Balkánském poloostrově. Podstatná část autorova díla je zaměřena na vnímání středoevropských států (ČR, Slovensko) především v souvislosti s geopolitickým myšlením.

Historický pohled na geografický vývoj Evropy podává ve svém díle Zwettler (1992), ve kterém se věnuje období o 5. do 17. století. Autor ve svém díle poukazuje na možné problémy s identifikací přesných a relevantních informací, nicméně za pomoci statistických dat podává veřejnosti ucelené informace o vývoji evropské prostoru. Jednotlivé oblasti identifikuje za pomoci nejen hospodářských, ale i demografických, náboženských a jiných ukazatelů. Podobně jako Zwettler se historickému hledisku ve vývoji evropského prostoru věnuje Wandycz (2004), ten je ovšem ve svém díle zaměřen na moderní dějiny. Mimo jiné řeší také profilaci severojižní duality, která se ve specifické podobě objevovala až do 18. století. Přičemž se jednalo především na severu o společenství Pruska a Ruska a na jihu o Rakousko, Španělsko a Francii. Z pohledu moderní historie je prezentován i vývoj zemí středoevropského prostoru.

Již zmíněná monografie od Křena (2005) uvádí kromě zmíněných skutečností hlavní determinanty podílející se na stavu územní polarity Evropy. Tvrzení o evropské dualitě opírá o fyzicko-geografické základy. Evropský prostor dělí na oceánský a kontinentální, přičemž se v určitých aspektech shoduje s pohledem Krejčího (2000), který poukazuje na výhodnou polohu západní Evropy při pobřeží Atlantického oceánu, především v souvislosti se zámořskými objevy a rozvinutým obchodem a infrastrukturou.

Slovinské dějiny od samotných počátků, kdy bylo území ve starověku integrální součástí antické civilizace, až po samostatnou státnost Slovinska v dnešní podobě po rozpadu Jugoslávie představuje kniha Rychlík, Tonková, Hladký (2011). Ucelený pohled na dějiny jihoslovanských zemí pak poskytuje kniha Šesták a kol. (1998).

Podstatné práce pro teoretický a obecný pohled mají publikace od Nováčka (2012) a (2013). Autor se věnuje problematice evropské duality, především jde pak o pohled států střední Evropy. Analyzuje také determinanty, jež ovlivnily vývoj středoevropských zemí v průběhu dějin. Střední Evropu vidí jako oblast, v níž se průběžně prolínaly nejrůznější vlivy

západního a východního subregionu. Stěžejní je zde myšlenka, že vzhledem k poloze států střední Evropy, které se nacházejí mezi vyspělým Západem a zaostalejším Východem ovlivňuje společně s dalšími aspekty míru rozvinutosti u západních a východních částí jednotlivých zemí střední Evropy. Obecně řečeno, že západní oblast státu vykazuje vyšší míru rozvinutosti než východní. Na základě tohoto tvrzení je také formulována hlavní vstupní hypotéza této práce. Autorovi práce jsou užitečné i z hlediska výběru sledovaných socioekonomických indikátorů, které se uplatňují při detekci územní polarit Slovinska.

Mezi další skupinu literárních zdrojů patří publikace, které se zabývají regionálním rozvojem, jež je také svázán s územní polaritou a zabývá se jím mimo jiných Blažek a Uhlíř (2011). Další dvě díla se věnují konceptu jádra a periferie. Teorie je založena na zaostalosti periferních oblastí závislých na jádrových oblastech, tuto problematiku řeší Marada, Chromý, Havlíček, Jančák (2005), kteří se zabývají především periferními oblastmi na území České republiky. Důležitým dílem pro pochopení vztahu jádro-periferie je již zmíněn teorie Wallerstein (1979). Koncept centrálních míst evropského prostoru překládá kniha kolektivu autorů Touška, Kunce a Vystoupila (2008).

Pro potřeby analýzy dat bylo také nutné využití internetových zdrojů. Stěžejním se stal Slovinský statistický úřad, neboli Statistični urad Republike Slovenije, SURS (2014). Čerpáno bylo z jeho statistické ročenky Slovenske regije ve številkah (2012). Tento zdroj představoval většinu informací, které byly zapotřebí k analýze jednotlivých indikátorů. Avšak bylo nutné doplnit informace z portálu Evropské unie Eurostat (2014), které pouze u některých indikátorů vychází z regionálního dělení NUTS 3 použitého pro tuto práci. Pro doplnění informací a pro lepší interpretaci výsledků byly zvoleny stránky zabývající se pohledem a hodnocením ekonomické situace státu Businessinfo (2014) a další, které podávají informace o socioekonomické situaci a byly tak nápomocny při analyzování dat a jejich následné interpretaci.

2.2 Teoretické přístupy

Podstatné je si uvědomit, ze kterých teorií je nutno vycházet a které pomohou s vysvětlením kauzalit stavu dané problematiky. Pokud je sledována územní polarita určitého území, existuje mnoho teoretických přístupů, které na toto téma mají svůj pohled. Tou nejsledovanější jsou již v předchozí podkapitole koncepty základní diferenciacie Evropy, kterou se zabývají zmínění autoři (Szücs 2001, Křen 2005, Wandycz 2004, Nováček 2012 a další). Jak již bylo zmíněno, někteří autoři pracují s teorií rozdělení Evropy na dva svébytné regiony, vyspělý Západ a zaostalejší Východ. Jiní badatelé zastávají teorii dělení Evropy na tři

regiony, přičemž střední Evropa je zde chápána jako jakýsi třetí svébytný region. Povědomí duality Evropy sahá již do starověku, kde se však jednalo o dělení Evropy na vyspělý Jih a zaostalejší Sever. Toto chápání duality Evropy přetrvalo až do přelomu 8. a 9. století. Ne každý z badatelů však zastává stejný názor a tak například Křen (2005) se odvolává na přítomnost severojižní duality až do pozdního středověku nebo dokonce i déle. Některé rysy se na určitých územích zachovaly do dnešní doby. Nejpatrněji se tato polarita projevuje v evropském prostředí na území dnešní Itálie, kdy vyspělejší severní část dominuje nad zaostalejší jižní, podobně se tak děje i na území Belgie (Nováček 2012, 2013).

Neodmyslitelnou součástí práce jsou teorie a přístupy zabývající se regionálním rozvojem. Pro státy střední Evropy je otázka regionálního rozvoje prestižním tématem, neboť snahou Evropské unie, do které většina zmíněných zemí přistoupila společně s Českou republikou a právě Slovinskem, je vyrovnat nebo alespoň snížit disparity mezi jednotlivými regiony. Region soudržnosti, jak se mu také jinak říká, je uskupení menších statistických jednotek, které jsou zohledňovány pro finanční dotování zaostalejších částí země. Ve Slovinsku se jedná o „Západní“ a „Východní region“. Ty se pak dělí na menší statistické regiony, které jsou součástí hodnocení rozličných indikátorů. Vývoj těchto regionů je důležitý z hlediska hodnot, které do větších administrativních celků přinášejí. Téma regionálního rozvoje řeší mj. Blažek, Uhlíř (2011). Téma úzce spojené s konceptem regionálního rozvoje je samotná regionalizace území. Lze ji chápat několika způsoby, v bakalářské práci se jedná především o pojetí členění státu na jednotlivé regiony, jež mohou vykazovat určité disparity a v souborném kontextu mohou profilovat určitý gradient.

Při procesu regionalizace a k regionálnímu rozvoji je třeba se pozastavit nad regionální diferenciací. Zaostáváním a rozdílností mezi jednotlivými sledovanými celky, o čemž právě regionální diferenciaci pojednává, se zabýval mj. Chirot (ed. 1991, in: Nováček 2012). Jeho teorie byly založeny na zkoumání rozdílnosti podložené na myšlenkové bázi rozdělovací sledovaný prostor dle nejrůznějších aspektů. Výrazné disparity se mezi vyspělým Západem a zaostalým Východem projevují v době průmyslové revoluce, tedy v období 18. a 19. století. Na Britských ostrovech vznikají průmyslová, hospodářsky vyspělá a prosperující centra (Liverpool, Manchester aj.). S určitým zpožděním pak dochází k šíření do dalších částí Evropy. Jednalo se především o technické inovace, ale i sociální, politické a kulturní zvyklosti. Obdobím průmyslové revoluce se zabývá také Purš (1973). Podobným pohledem na dění v tomto období podává také Křen (2005).

Další užitou teorií, která se jeví pro potřeby práce jako jedna ze stěžejních, je koncept jádra a periferie. Problematikou této nerovnováhy ve vývoji určitých území se zabýval Albert

Hirschman, který řeší problematiku zdrojů z hlediska jejich vyčerpatelnosti (přírodní zdroje a suroviny), nebo rozvíjení a rozšiřování, které se týká lidské činnosti a kapitálu (Hirschman 1958, cit. v Blažek, Uhlíř 2011, s. 90). Podle Hirschmana dochází k nestálosti ekonomických poměrů a nerovnováze v nezbytném koloběhu ekonomických prostředků. Podle zmíněného autora dochází v určité době k uzavření ekonomického růstu pouze na určitém území, zatímco jinde přetrvává zaostalost, což způsobuje, že růst se neprojevuje všude ve stejné míře a ve stejnou dobu. Pro koncept jádro – periferie v geografickém prostředí je podstatné hledisko Johna Friedmanna, který se zabývá dlouhodobým a definuje obecnou teorii polarizovaného rozvoje. Rozdílnost mezi jádrem a periferií vidí v míře autonomie, tedy v míře závislosti na určitém území a také v inovativní schopnosti. Velký přínos je možné hledat v jeho postoji k využívání vztahu autority a podřízenosti a také behaviorálních aspektů (Friedmann 1966, cit. v Blažek, Uhlíř, s. 99-100).

Na koncept jádra a periferie navázal také Immanuel Wallerstein, který také vytvořil „World-systems theory“ („teorie světového systému“). Ve svém díle Wallerstein (1974) publikoval jako jednu z prvních a stěžejních teorií ve vývoji společnosti. Teorie amerického sociologa spočívala na bázi diferenciací územních celků. K systému dělení jádro-periferie přidává třetí region, který je nazvaný marginálním nebo také semiperiferiálním. Jako semiperiferii vymezil oblast, jež není hospodářsky tolik vyvinuta jako jádrová oblast, avšak přejímá od ní některé prvky a dochází mezi těmito dvěma celky ke spolupráci a přejímání určitých zvyklostí, avšak není na jádrové oblasti závislá. Za periferní oblast pak lze považovat takovou oblast, která má jak ekonomicky, tak geograficky k jádrové části daleko a probíhají zde procesy, které nahrávají spíše separaci od jádrové oblasti. Autor ve svém díle poukazuje na existenci pouze jednoho jádrového prostoru, jež je provázaný s dalšími dvěma regiony určitými vazbami. Se zvyšováním disparit ekonomických ukazatelů se prohlubuje propast mezi jádrovými oblastmi a periferními.

Zmíněné koncepty týkající se jádra a periferie lze aplikovat i na střední Evropu, kdy se jádrovou oblast považuje Německo s Rakouskem, které vykazují vyšší ekonomickou prosperitu a vyspělost. Z hlediska této teorie se pro potřeby Slovinska profiluje jako jádrové oblast hlavní město Lublaň a její především západní okolí. Problematiku ztotožnění jádra a hlavního města řeší také Blažek a Uhlíř (2011). V českém prostředí se v teorii jádro – periferie dále významně uplatňuje dílo autorů Havlíček, Chromý (2001), které je svým pojetím zaměřené především na periferní oblasti v souvislosti s polarizovaným vývojem území.

Neméně podstatnou teorií pro pochopení územních disparit, které v určitých pohledech navazují na předchozí tvrzení pro pochopení územních disparit na základě hospodářských ukazatelů, jsou názory na profilování jednotlivých jader Evropy. Jedna z publikací, která tuto problematiku řeší, je publikace autorů Touška, Kunce, Vystoupila a kol. (2008). Profilací těchto jader je rozuměno formování ekonomicky vyspělých center soustředěných na určitém území. Za jedno z těchto center je považován tzv. *Modrý banán*, spojující centra hospodářsky vyspělé v západní Evropě, počínaje Britskými ostrovy a konče severní Itálií. Ve středovýchodní části Evropy se pak formuje druhé potenciální jádro evropského hospodářství nazývané jako *Nový banán*. Toto území se táhne na ose Berlín – Praha – Vídeň – Budapešť – Lublaň – Záhřeb. Ustálení tohoto vytýčení není zatím tak pevné jako v případě Modrého banánu, který prezentuje koncept prvního jádrového uskupení hospodářsky vyspělých oblastí. Nový (nebo také Červený banán) představuje potenciálně nově se seskupující jádro konkurenceschopné Modrému banánu. V Evropě se dále ještě definuje Žlutý banán, který se táhne ze severu Španělska k jižnímu pobřeží Francie až na sever Itálie. Tento celek však není pro analýzu diferenciacie západní a východní Evropy, tudíž ani pro potřeby práce, tolik podstatný. Bližší identifikace Nového banánu, popis jeho hlavních os a další důležité informace jsou popsány v analytické části v podkapitole, která se zabývá ekonomickými indikátory (viz 5.1).

3. Metodika

Před rozbořením samotného jádra práce, které se zabývá analýzou územních disparit mezi jednotlivými regiony Slovinska, je třeba nejprve přistoupit k rozboru metodologických postupů. Hlavní úkoly metodické části spočívají v prvním kroku, tedy ve vymezení regionů (regionalizace). Následně je třeba zmínit důvody výběru indikátorů, které budou schopny relevantně poukázat na disparity mezi jednotlivými regiony a v neposlední řadě je nutné nastínit a vysvětlit metody, které byly využity při vypracování práce, především jde o vysvětlení kvantitativních metod využívaných v analytické části práce.

3.1 Vymezení územních jednotek a výběr indikátorů pro analýzu

V úvodu bylo podstatné metodologicky zvládnout proces výběru vhodných územních jednotek. Slovinsko je nejvyspělejší stát bývalé Jugoslávie a jedna z nejlépe prosperujících zemí střední Evropy. Po pádu socialismu, který jako ideologie panoval ve východní Evropě do začátku 90. let 20. století, je jednou z nejlépe se vyvíjejících ekonomik blížící se svou prosperitou k vyspělému Západu. Problematika střední Evropy, popřípadě rozdělení kontinentu na svébytné regiony, je probrána v teoretické části práce společně s autory, kteří se této problematice věnují. Je třeba si uvědomit, že Slovinsko, jakožto samostatný celek, procházelo v průběhu dějin nejrůznějšími nátlaky, které měnily hranice státu, nebo bylo součástí některých větších státních útvarů (Rakousko-Uhersko, Jugoslávie). I přesto lze hodnotit zpracování statistických údajů i včetně informací historického rázu jako na vysoké úrovni. Správu statistických údajů zajišťuje Slovinský statistický úřad, který vydává své ročenky. Tyto informační prostředky se pak společně s evropským statistickým systémem staly hlavními zdroji statických dat pro tuto bakalářskou práci. Při výběru územních jednotek za účelem zjištění hodnot sledovaných indikátorů, které budou mít vypovídající hodnoty o stavu územní diferenciaci, bylo přistoupeno k rozčlenění země na statistické regiony. Tyto regiony byly zřízeny na základě potřeb Evropské unie v roce 2000. Statistické regiony byly uměle vytvořené územní jednotky, jež v některých případech navazují na hranice historických území. Nové dělení tedy vzniklo pro lepší přehlednost statistických dat, která jsou využívána v evropském měřítku. Z hlediska dělení Evropské unie na jednotky NUTS, které vznikly za účelem lepší zpracovatelnosti statistických dat, odpovídají slovinské statistické regiony jednotce NUTS 3. Tímto způsobem vzniká rozčlenění země na 12 regionů, jejichž počet je pro práci vhodným ukazatelem v identifikaci územních disparit. Členění NUTS 2 nepřichází na území Slovinska v úvahu, neboť představuje pouze dva regiony. Zohlednění menších

regionů také nepřicházelo v úvahu, neboť k nim není dostupné dostatečné penzum dat vhodných pro potřeby práce. Bylo tak vyčleněno 12 regionů (Pomursko, Podravsko, Korutany, Saviňsko, Dolní Posávsko, Zasávsko, Jihovýchodní Slovinsko, Centrální Slovinsko, Notraňsko, Goreňsko, Goriško a Pobřežní kraj), které při sledování územní diferenciacie státu budou mít dostatečnou výpovědní hodnotu a budou relevantně nabízet pohled na případný formující se gradient.

Pro výběr vhodných ukazatelů reprezentujících jednotlivé statistické jednotky je podstatným faktorem dostupnost statistických dat. Důležitou odbornou publikací, která posloužila k selekci vhodných indikátorů, bylo dílo od Nováčka (2012). Autor se v díle věnuje determinantům, které ovlivnily stav evropské duality pomocí ekonomických, sociálních a etnických (kulturních) ukazatelů. Při výběru ukazatelů bylo užíváno nejnovějších dat, která jsou dostupná pro jednotlivé regiony, přičemž by mělo jít o data, která by se měla dotýkat úzkého časového rozmezí, aby byla dodržena relevantnost a mohlo dojít ke komparaci jednotlivých regionů.

Při volbě indikátorů bylo třeba dbát na jejich aktuální důležitost a na moderní trendy, které se u takto situovaných prací používají. Jedná se tedy o ukazatele, které jsou pro dnešní dobu těmi nejsledovanějšími a nejpoužívanějšími při práci s řešením problematiky socioekonomické diferenciacie. Zároveň však bylo vhodné brát v potaz určitou návaznost či spojitost s historickými fakty. Bylo tak přistoupeno k výběru třech skupin, pro které byly zvoleny charakteristické ukazatele. První sektor reprezentují ekonomické ukazatele, které mají pro vývoj hospodářské situace největší výpovědní hodnotu. Do druhého sektoru byly umístěny sociální indikátory, jež nejlépe vystihují stav populace, demografické údaje a další. V obou skupinách bylo užito čtyř ukazatelů. Poslední skupinu tvoří zbylé indikátory, které nebylo vhodné zařadit do předchozích dvou a byla pro ně vytvořena samostatná sekce s názvem „ostatní indikátory“, zahrnuje dva ukazatele, jež byly takto nazvány.

K výběru indikátorů přispěl mimo dostupnosti potřebných dat a jejich relevantnosti k určování územních diferenciací také fakt, že na katedře geografie PF JČU vznikaly práce, které se věnovaly stejné problematice na území jiných států. Pro porovnatelnost výsledků tak byly zvoleny pokud možno shodné indikátory a postupy, které by tuto komparaci mezi jednotlivými státy umožnily. Samotné ekonomické ukazatele vytvářejí ucelený přehled o hospodářské situaci jednotlivých regionů. Jedná se především o snahu vylíčit pomocí těchto indikátorů stav ekonomiky a finanční prosperity. Prvním zvoleným ukazatelem bylo HDP (hrubý domácí produkt) per capita (na jednoho obyvatele). Tento ukazatel je důležitým měřítkem při komparaci výkonnosti ekonomiky jednotlivých regionů a zaujímá výsadní

postavení. Je třeba říci, jakým způsobem probíhalo vyhodnocování výsledků jednotlivých indikátorů. Pro míru HDP se přistupovalo k hodnocení, že čím je míra HDP vyšší, tím je region považován za vyspělejší (západnější), tudíž nejvyšší hodnoty indikují nejlepší výsledky. Dalším sledovaným ukazatelem je míra nezaměstnanosti. Ta taktéž vypovídá o hospodářské vyspělosti regionu na základě počtu pracovních příležitostí, které daný region nabízí. Při vyhodnocování tohoto ukazatele muselo být užito opačného přístupu, neboť se jedná o indikátor, jehož nejvyšší hodnoty indikují nejhorší výsledek. Proto je tento fakt nutné zohlednit při zpracování a interpretaci výsledků. V praxi to znamená, že čím je hodnota vyšší, tím méně vyspělejšího (východnějšího) charakteru region nabývá a naopak, čím je nižší, tím vyspělejší (západnější) jsou jeho výsledky. Podíl zaměstnanosti v terciéru představuje další ekonomický indikátor. Původní přístup k interpretaci hospodářských sektorů byl takový, že by byl analyzován podíl zaměstnanosti v priméru, avšak při dalších krocích spojených analytickými metodami došlo k profilaci hodnot, které by zkreslovaly celkové výsledky. Proto bylo přistoupeno k práci s terciérním sektorem. Hodnocení výsledků pak spočívá na stejném principu jako u míry HDP, čili čím vyšší hodnota, tím pozitivnější výsledek. Posledním, avšak neméně důležitým, ekonomickým indikátorem je hrubá měsíční mzda na obyvatele, jenž reprezentuje ukazatel, který se svým charakterem blíží míře HDP. Lze hovořit o tom, že pomocí hrubé měsíční mzdy dochází k dublování míry HDP, neboť rovněž vypovídá o hospodářské prosperitě daného regionu, prostřednictvím finančních prostředků. Z popsaných skutečností je patrné, že hodnocení výsledné polaritě u tohoto indikátoru je stejné jako u HDP.

Tabulka č. 1: Výběr sledovaných ukazatelů územní polaritě

Ekonomické aspekty	Sociální aspekty	Ostatní aspekty
HDP na obyvatele	Podíl VŠ vzdělaných ve věku 25 - 64 let	Podíl cizinců na obyvatelstvu
Míra nezaměstnanosti	Celkový přírůstek obyvatelstva	Míra religiozita
Podíl osob zaměstnaných v terciéru	Míra urbanizace	
Průměrná měsíční mzda	Míra rozvodovost	

Zdroj: vlastní zpracování

Druhá skupina ukazatelů obsahuje sociální indikátory, které mají za úkol podat informace o územní diferenciaci pohledem na populační stránku a demografické jevy. Sociální ukazatele tak společně s ekonomickými tvoří jeden ze stavebních prvků bakalářské práce. Mezi jednotlivými ukazateli z obou skupin existuje určitá provázanost. Podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel ve věku 25–64 let je první ze sledovaných indikátorů v tomto sektoru. Jedná se o ukazatel, který udává vyspělost regionu z hlediska VŠ vzdělaného obyvatelstva, které vyhledává pracovní místa hodná jejich vzdělání a platovému ohodnocení, což se jim může dostat v lépe ekonomicky prosperujících regionech, v čemž je viditelná i návaznost na ekonomickou stránku. Hodnocení tedy vychází z faktu, že čím vyšších hodnot region nabývá, tím vyspělejších (západnějších) výsledků dosahuje a naopak. Celkový přírůstek obyvatelstva, jakožto druhý analyzovaný indikátor, poukazuje na počet obyvatel, který v daném regionu přibyl/ubyl. I u tohoto indikátoru je možno vidět určité ekonomické aspekty, které jeho tendenci ovlivňují. Celkový přírůstek v sobě skrývá další jevy, a sice přirozený přírůstek obyvatelstva (živě narození vs. zemřelí) a také migrační saldo. Tento ukazatel může jako jediný ze sledovaných dosahovat záporných hodnot, tato problematika bude vysvětlena v další podkapitole. Hodnocení je stejné jako u VŠ vzdělaných obyvatel, tedy čím vyšší hodnota, tím západnější profilace a naopak. Dalším indikátorem byla zvolena míra urbanizace. Neboli podíl městského obyvatelstva na celkovém počtu obyvatel jednotlivých regionů. Míra urbanizace poukazuje na charakter sídelního systému a zároveň na způsob života místního obyvatelstva. Interpretace výsledků je podobná jako u předchozích sociálních indikátorů. Posledním analyzovaným indikátorem je míra rozvodovosti. Ta je významně spojena s životním stylem na venkově a ve městech. Výsledky se prezentují, stejně jako u většiny ukazatelů, to znamená, že čím vyšší hodnoty míry rozvodovosti region nabývá, tím méně stálá a vyspělejší (západnější) populace zde žije, toto vnímání je přizpůsobeno dle trendů vyspělých zemí. Naopak nejnižších hodnot by měly dosahovat regiony s tradičním pojetím rodiny, tedy méně vyspělé (východní). Prezentace výsledků sociálních ukazatelů je tak pro všechny shodná.

Mezi ostatní ukazatele byly zařazeny takové, které svým potenciálem není vhodné zařadit do předchozích dvou skupin. Určitým způsobem na předchozí ukazatele navazují a můžou i doplnit pohled na vnímání některý z nich, avšak bylo vhodné pro ně vytvořit samostatnou skupinu. Jako první z indikátorů byl analyzován podíl cizinců na obyvatelstvu. Svým charakterem by se dal přiřadit k sociálním aspektům, má však velký vliv na ekonomické ukazatele, proto byl přiřazen do zvláštní skupiny, která se dotýká spíše etnických charakteristik. Jedná se o indikátor, který poukazuje na rozmístění cizinců v jednotlivých

regionech. Jako nejzápadnější čili nejvyspělejší regiony se profilují ty, které nabývají nejvyšších hodnot, naopak nejnižší hodnoty indikují menší vyspělost východních regionů. Tento ukazatel je ovlivněn především podmínkami pro kvalitní a plnohodnotný život. Míra religiozity je posledním sledovaným indikátorem, u kterého lze pozorovat spojitost mj. i s mírou rozvodovosti. Má se za to, že více věřící obyvatelstvo se bude nacházet ve východnějších regionech, které jsou méně rozvinuté, mají venkovský charakter a jsou založeny na tradičních rodinných hodnotách. Naopak vyspělé západní regiony budou nabývat nižších hodnot díky charakteru osídlení i povaze obyvatelstva. Z tohoto tvrzení tak vyplývá, že interpretace hodnot je totožná jako u míry nezaměstnanosti. Dá se předpokládat, že výsledky mohou korespondovat s výslednými hodnotami u míry rozvodovosti (tabulka č. 2).

Pro lepší orientaci mezi jednotlivými ukazateli bylo třeba nejprve každý z nich analyzovat a prezentovat samostatně. Interpretace probíhala jejich písemným zhodnocením, ale také za pomoci mapových výstupů. Tento způsob by měl u čtenářů vyvolat pocit přehlednosti a lepší orientace v dané problematice.

Tabulka č. 2: Řazení indikátorů dle jejich hodnot k Západu a Východu

Indikátor/hodnota	Vyšší (1-6)	Nižší (7-12)
HDP na obyvatele	Západ	Východ
Podíl osob zaměstnaných v terciéru		
Průměrná měsíční mzda		
Podíl VŠ vzdělaných osob ve věku 25-64 let		
Celkový přírůstek		
Míra urbanizace		
Míra rozvodovosti		
Podíl cizinců na obyvatelstvu	Východ	Západ
Míra nezaměstnanosti		
Míra religiozity		

Zdroj: vlastní zpracování

3.2 Zpracování dat a faktorová analýza

Před popisem kvantitativních metod použitých ve faktorové analýze je třeba vyřešit problematiku struktury práce a sběru dat. Úvodní kapitola obsahuje základní uvedení do tématu, jsou nastíněny cíle práce a stanoveny hypotézy, které se pracovním postupem vyvrátí nebo potvrdí a budou popsány v závěrečné kapitole. Prvotně bylo třeba přistoupit ke studiu literatury a dostupných zdrojů, protože přináší základní pilíře pro tvorbu práce. Na základě získaných informací bylo třeba vymezit vhodné územní jednotky a také indikátory, postup při výběru je popsán v předchozí podkapitole. Myšlenkové poznatky z literatury byly přeneseny

do teoretické části práce, která se zabývá jejím rozbořem a teoretickými přístupy využitými v dalších pasážích. Po metodické části následovalo zhodnocení postavení Slovinska z hlediska evropského a také historického kontextu. Poté již přichází na řadu samotné jádro práce, a sice analytická část, která se nejprve věnuje rozboru jednotlivých indikátorů a dále přistupuje k práci s kvantitativními metodami. Tato část práce čerpá z literárních a statistických dat z internetových zdrojů. Syntetická kapitola nabízí náhled na výsledné určení diferenciacce země a vysvětlení kauzalit, jež vedly k těmto výsledkům.

Jedna z nejdůležitějších částí práce spočívala v kvalitním metodologickém zvládnutí analytické části. I přes častý výskyt zkoumání socioekonomických disparit mezi různými regiony, neexistuje ustálený metodologický způsob přístupu k této problematice. Různí autoři nabízejí různé názory a přístupy k analyzování dat. Například (Nosek, Netrdová, 2009, cit. v Novák, Netrdová, 2011, s. 723) se zabývají způsoby, kterými lze analyzovat data prostorové diferenciacce mezi jednotlivými regiony sledovaného území. Metody, které tento způsob umožňují, jsou například Giniho koeficient používaný v ekonomice pro srovnání disparit v rozložení financí atd. Podobným způsobem řešení problematiky diverzifikace regionů se zabývá také Theilův index (koeficient) nesouladu. Pro potřeby práce je třeba nejen kvantitativní, ale i kvalitativní zhodnocení jednotlivých ukazatelů ze všech třech skupin. Z tohoto důvodu bylo přistoupeno k tvorbě faktorové analýzy (Novák, Netrdová, 2011, s. 723). Faktorová analýza je statistickou metodou, která vysvětluje rozptyl proměnných pomocí tzv. faktorů. Jedná se o statistickou metodu využitelnou v mnoha oborech sociologie, geografie, ale i marketingu. Je podobným typem jako analýza shluková. Mulíček (2005) ji líčí jako metodu, která je založena na rozkládání velkého souboru dat na menší jednotlivé části. K tomuto jevu dochází, pokud je třeba zredukovat počet informací a učinit tak ucelený a interpretovatelný pohled na danou věc. K této metodě se musí přistoupit odpovědně, aby při redukci nedošlo ke ztrátě dat či informací důležitých pro další práci a nebyla snížena míra relevantnosti. Naopak snahou je správným postupem docílit uceleného a zjednodušeného pohledu na danou problematiku.

Faktorová analýza je tak po dlouhé úvaze zvolena jako hlavní analytická metoda pro určení socioekonomické diferenciacce za pomoci rozboru jednotlivých indikátorů. Selekcce této metody byla vybrána také kvůli jednotnému zpracování problematiky současně vznikajících prací na katedře geografie PF JČU. Pro exaktnost a věrohodnost výsledků analýzy bylo užito dvou způsobů této metody, které budou popsány v další části této podkapitoly. Ještě než bude v metodice rozebrán konkrétní postup faktorové analýzy, je třeba rozdělit skupiny ukazatelů dle míry signifikance, kterou v práci zastupují. Vzhledem k tomu, že se jedná o práci

založenou na analýze socioekonomických ukazatelů, které identifikují územní disparity, je potřeba tento jev přenést i do klasifikace jejich důležitosti. Jak již bylo také zmíněno, ekonomické a sociální indikátory představují v dnešní době důležité měřítko při komparaci jednotlivých regionů. Proto bylo přistoupeno ke kroku, který dílčí index ekonomických a sociálních aspektů zdvojnásobil. Dochází tak k přímému promítnutí do výsledných hodnot dle míry důležitosti jednotlivých skupin ukazatelů. U „ostatních“ totiž k žádnému násobení souborného indexu nedochází. První variantou faktorové analýzy je pořadníková metoda. Za každou územní jednotku (region) dochází k uspořádání všech indikátorů dle pořadí hodnot, kterých dosahuje. Hodnocení spočívá v tom, že čím nižší číslo (1), tím vyspělejší (západnější) je region, naopak čím vyšší hodnota (12), tím je region zaostalejší (východnější). Počet hodnot je odvozen od počtu regionů. Další následující krok sčítá hodnoty pořadí všech indikátorů v příslušné skupině a je dělen počtem ukazatelů. Takto je postupováno u každé skupiny indikátorů pouze s rozdílným počtem ukazatelů, které obsahují. Pro každou skupinu ukazatelů tak vznikne dílčí výsledný index každého z regionů. Příklad výpočtu dílčího ekonomického indexu ($i_{d. ek.}$):

$$i_{d. ek.} = \frac{n_1 + n_2 + n_3 + n_4}{4}$$

Aby bylo dosaženo celkového souborného indexu, je ještě třeba k jednotlivým dílčím indexům za každou skupinu indikátorů přiřadit jejich důležitost. Jak již bylo zmíněno, výsledný výpočet jednotlivých ukazatelů podléhá poměru 2 : 2 : 1 (ekonomické : sociální : ostatní). Dílčí indexy tak byly vynásobeny příslušnými hodnotami a vyděleny číslem pět. Dělitel představuje součet dílčích vah dle důležitosti. Matematicky vyjádřeno:

$$i_s = \frac{2 * i_{ek.} + 2 * i_{soc.} + i_{ost.}}{5}$$

Dle výsledků souborného indexu (i_s) pak došlo ke komparaci hodnot, jež jednotlivé regiony získaly. Díky těmto hodnotám je pak možné učinit přímou analýzu stavu jednotlivých regionů v závislosti na pořadí, které v souborném indexu zaujaly. Jak již bylo řečeno, faktorová analýza byla řešena dvěma způsoby. Tím druhým je procentuální odchylka od mediánu. Medián je hodnota, která dělí vzestupně seřazené hodnoty na dvě stejně početné poloviny. Pokud je počet seřazených hodnot lichý, má se za to, že modus je hodnota prostředního znaku.

$$m = \frac{n + 1}{2}$$

Pokud je však počet seřazených znaků sudý, určí se medián, jako průměr mezi dvěma prostředními znaky.

$$m = \frac{n}{2} + \frac{n}{2} + 1$$

K využití mediánu jako ke kvantitativní metodě bylo přistoupeno z toho důvodu, že při jeho určování není ovlivněn extrémními hodnotami. Medián nabývá indexu 100, od kterého se odvíjí odchylky u ostatních regionů. Výsledné hodnoty za jednotlivé územní jednotky se pak pohybují okolo této hranice, přičemž vyspělé (západní) regiony by se měly pohybovat nad touto hranicí a zaostalejší (východní) pod ní. Neplatí to však pro všechny ukazatele, neboť, jak již bylo řečeno v předchozí podkapitole, která toto řazení vysvětluje, jsou nezaměstnanost, průměrný věk a míra religiozity hodnoceny opačným systémem, kdy nejvyšších čili nejméně pozitivních hodnot nabývají zaostalejší kraje a naopak nižších pozitivní kraje západní. Výpočet mediánu tedy vypadá následovně. Hodnota n poukazuje na hodnotu charakterizující daný region. Písmeno M je označení pro medián a číslo 0,01 je procentuální odchylka od mediánu o hodnotě 1 %.

$$m = \frac{n}{0,01 * M}$$

Je potřeba říci, že druhá z metod s využitím mediánu už kalkuluje s konkrétními hodnotami, kterých jednotlivé ukazatele za dané kraje dosahují. Proto je třeba vyřešit problém, který představují záporné hodnoty, jichž nabývá celkový přírůstek. V případě ponechání tohoto tvaru čísla by došlo při této metodě k vysokým výsledným hodnotám, které by významně ovlivnily konečný index. Problém by byl řešitelný vypuštěním těchto hodnot, které by sice lehce modifikovalo postup této metody, avšak neovlivnilo by konečný výsledek. Nicméně bylo přistoupeno k vyřešení tohoto problému způsobem rozboru hodnot, ze kterých se celkový přírůstek skládá. Což znamená, že se vzal v potaz počet živě narozených, počet zemřelých, počet vystěhovalých a počet odstěhovaných a pro každý z těchto ukazatelů byl vytvořen medián. I nyní bylo třeba dbát na to, které hodnoty působí jako pozitivní a které jako negativní při výši hodnot. Ke každému z regionů pak byla dopočítána odchylka a výsledné odchylky pro každý region zprůměrovány. Výsledkem tedy byla kladná hodnota, která se pohybuje kolem hranice 100, tudíž nehrozí zkreslení výsledných indexů a odpovídá přesně hodnotám celkového přírůstku. Tímto krokem se vyřešily veškeré problémy, které byly s výpočtem odchylek spojené. Následoval již postup, který je obdobný jako u první metody. Za každou skupinu indikátorů vznikl dílčí index, který se vypočítal jako součet odchylek pro jednotlivé skupiny, vydělený počtem indikátorů dané kategorie, takto bylo učiněno u všech

třech skupin. Souborný index byl pak vytvořen stejným způsobem jako u první metody faktorové analýzy. Seřazení a zhodnocení výsledků pak pokračovalo na stejné bázi.

Před samotným závěrem docházelo v syntéze ke zhodnocení zanalyzovaných výsledků. V této části dochází ke kategorizaci jednotlivých ukazatelů dle toho, jak důležité jsou s ohledem na územní polarizaci. Dle této míry signifikance jsou pak přiřazeny do jedné ze tří kategorií, které byly za tímto účelem vytvořeny. Jde o rozdělení dle toho, jaké míry územní polarizace nabývají. Vysoká polarita značí, že u daného indikátoru se polarita projevila velice výrazně, středně nízká polarita reprezentuje ukazatele, které vykázaly částečnou rozdílnost u jednotlivých regionů a je možné jejich zařazení do této kategorie. Poslední skupinu ukazatelů tvoří takové ukazatele, které prakticky žádnou polaritu nevykazují a byly zařazeny do kategorie se zanedbatelnou polaritou. Druhou složkou syntetické části je samotná detekce gradientu, pokud ho lze v nějakém směru určit. Výsledkem tohoto hledání by měla být mapa, která bude dokládat případnou přítomnost gradientu. Dále dochází k hodnocení a interpretaci dosažených výsledků, případně zjištěné územní polarizace, a diferenciaci jednotlivých regionů za pomoci sledovaných indikátorů nejen z hlediska současného postavení státu, ale i z hlediska historického.

4. Slovinsko v evropském a historickém kontextu

Územní polarita není omezena pouze na určité oblasti jednotlivých států, ale je pozorovatelná i u větších územních celků. Disparity mezi jednotlivými regiony uvnitř státu mohou být determinovány obecnou socioekonomickou pozicí v mezinárodním srovnání. Tyto rozdíly se pak mohou promítat do současného dění, ale projevovaly se i v historickém vývoji. Myšlenka přeshraniční spolupráce je v dnešní době typická pro státy Evropskou unie. Socioekonomické jevy se tak mohou přeshraničně prolínat a ovlivňovat tak příhraniční oblasti sousedního státu.

Slovinsko je díky svému geografickému umístění možné považovat za stát střední Evropy. Jak již bylo prostřednictvím mnoha autorů popsáno, středoevropský prostor tvoří „přechodovou zónu“ mezi vyspělým Západem a zaostalejším Východem. Proto je možné na území Slovinska sledovat socioekonomické disparity jednotlivých regionů, které ovlivňují územní polarizaci země. Vzhledem k poloze Střední Evropy je pak pravděpodobné, že se hodnoty sledovaných indikátorů u Slovinska nebudou od ostatních středoevropských států příliš lišit.

Historické hledisko tvoří významnou součást v zařazení Slovinska do evropského kontextu. Právě silný vliv státních útvarů, pod které Slovinsko v průběhu dějin přechodně náleželo, ovlivnil nejen samotné socioekonomické faktory, ale i nestálost hranic, které byly přizpůsobovány dle dějinných událostí. Slovinsko patřilo společně s dalšími osamostatněnými státy ležícími na Balkánském poloostrově pod společný jugoslávský stát. Dle jugoslávských představitelů docházelo v době 50. a 60. let 20. století k ekonomickému vzestupu, který byl pouze přechodného charakteru a v 80. letech se dostala tato balkánská velmoc, do hluboké krize, která vyústila až k postupnému rozpadu. Jako první se společně s Chorvatskem osamostatnilo právě Slovinsko. Hlubší náhled do historie spojený se zařazením Slovinska do širšího historického kontextu se odehrává v následujících dvou podkapitolách.

4.1 Socioekonomická diferenciacie evropského prostoru

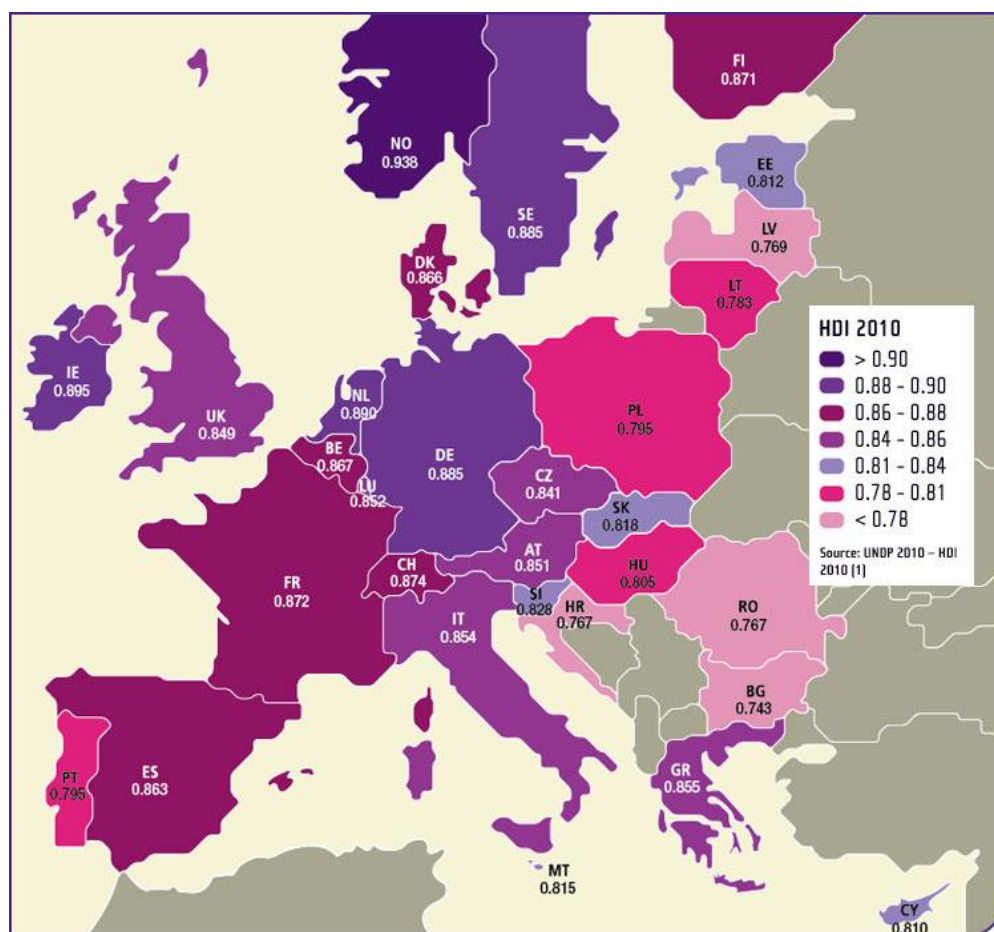
Pro lepší pochopení problematiky územní polarity slovinských regionů je třeba si uvědomit, jaké faktory ovlivnily a stále ovlivňují především socioekonomickou diferenciaci evropského prostoru. Na rozložení sil v Evropě má vliv velké množství faktorů, které ovlivňují vnímání vyspělosti jednotlivých celků. Tyto obecně uznávané aspekty způsobily postupem času rozdělení současných evropských poměrů, kde vyspělý Západ hraje prim na poli hospodářské prosperity a za ním zaostávající Východ. Jednu z nejvýraznějších rolí

v prosperitě státu hraje jeho geografická poloha, se kterou souvisí neodmyslitelně reliéf, ale také přeshraniční spolupráce, která se týká nejen sousedních zemí. Právě georeliéf na sebe bere významnou roli při rozložení regionálních sil u sledovaných indikátorů. Většina území Slovinska je hornatá s průměrnou nadmořskou výškou přes 550 metrů. Východní část země představuje poměrně rovinatou oblast, navazující na Maďarské nížiny, vhodnou pro zemědělské využití. Naopak západní část je značně členitá a především v severní části se táhne pohoří Alpy, které se dělí na Julské, Savinjské, Karavanky a Pohorje. Horské oblasti skýtají především v zimních měsících příležitosti pro cestovní ruch. Důkazem jsou světoznámá zimní střediska v Planici, Pokljuce, Kranjské Goře, Mariboru (druhé největší slovinské město ležící na východě země) a další. Významným aspektem pro letní cestovní ruch je přítomnost krasových oblastí táhnoucí se od Lublaně západně až k mořskému pobřeží. Slovinsko patří mezi státy, které mají přístup k moři, avšak jedná se o necelých 50 kilometrů délky pobřeží s významným přístavem Koperem a dalšími menšími Portoží a Izolou. Na území Slovinska se nachází hustá síť řek. Patrně nejvýznamnější je v Alpách pramenící Sáva, dále pak Dráva, Kolpa, Savinja a další. I přes velké množství vodních toků nehraje říční doprava příliš významnou roli. Je to dáno především velikostí řek, jejich nestabilním průtokem a kolísavostí hladiny. Za nejvíce využívanou řeku lze považovat Drávu, a sice za účelem výroby elektřiny.

Geografická poloha země se dá hodnotit jako výhodná, přičemž Slovinsko sousedí na západě a severu s vyspělými státy Rakouskem a Itálií. Na jihu a východě jde pak o Chorvatsko a Maďarsko. Kvalitní dostupnost z Rakouska umožňuje především dálnice A1, která je zároveň nejdůležitější dopravní tepnou Slovinska. Táhne se z Rakouska přes Maribor, Celje, Lublaň a končí až ve zmíněném Koperu, nacházejícím se na západním pobřeží. Podstatná je i dálnice vedoucí z Rakouska přes Kranj, Lublaň, Nové Město, až přes chorvatské hranice. Obecně lze říci, že propojenost se sousedními státy zajišťují dálnice, které jsou důležitým prvkem slovinské infrastruktury.

Pro lepší pochopení kauzalit stavu evropského hospodářství a sociální prosperity je třeba se zmínit o ukazateli, který je významným prostředkem pro srovnání klíčových indikátorů lidského rozvoje. Jedná se o ukazatel indexu lidského rozvoje (HDI), který v sobě spojuje hrubý národní produkt, délku a kvalitu života, kvalitu a přístup ke vzdělání.

Obrázek č. 1: Index kvality života (HDI) u států Evropské unie v roce 2010

zdroj: <http://www.atlas.adp.com/background/development-indicators#>

Tento ukazatel nebyl pro bakalářskou práci zvolený jako analyzovaný indikátor z následující 5. kapitoly, avšak je vhodné ho zmínit. I když má tento indikátor určité nedostatky (nezohledňuje některé další indikátory), jeho výhoda spočívá v celkově snadné porovnatelnosti států díky jedné hodnotě, která v sobě skrývá hned několik ukazatelů, jež mají vliv na lidský rozvoj. Z evropských států si nejlépe vede Norsko, které v tomto ohledu vykazuje dokonce nejlepších hodnot mezi všemi státy na světě. Následují další vyspělé evropské státy (Švédsko, Německo, Nizozemsko). Co se týká Slovinska, hodnota HDI se v průběhu posledních let zvyšovala, v roce 2010 se blížila hodnotám České republiky. Přičemž v posledních letech se dotáhlo přímo na její úroveň a dokonce se výrazně přiblížilo svým severozápadním sousedům Itálii a Rakousku, což může být spojeno právě s přeshraniční spoluprací se sousedními vyspělými státy. Další sousední státy Slovinska, Maďarsko a Chorvatsko dosahují již nižších hodnot. Právě zde lze hledat jednu z možných příčin případného gradientu země, kdy západ a sever státu jsou napojeny na vyspělé Rakousko a Itálii a jih a východ na méně rozvinuté Maďarsko a Chorvatsko. Obecně řečeno, dle HDI je

v evropském prostoru jasně viditelný západovýchodní gradient, který tak má vliv na hospodářskou situaci států střední Evropy.

Pro potřeby práce bylo využito jiných indikátorů, které mají potenciál prokázat územní disparity a zároveň jsou vhodné i z hlediska objektivity. Zvolené indikátory jsou děleny do třech kategorií dle svého charakteru na ekonomické, sociální a ostatní. Tyto skupiny ukazatelů jsou ovlivněny politickým a kulturním děním. Právě politika hrála významnou roli v dobách po druhé světové válce. Období, kdy dochází k bipolárnímu vnímání nejen evropského prostoru, ale i celého světa. Studená válka, která se odehrávala mezi USA a Ruskem právě k tomu vnímání přispěla. Západní Evropa v čele s Velkou Británií a Francií se stává spojencem USA a staví se do opozice východní velmoci, kterou byl Sovětský svaz.

Střední Evropa se se v tomto období dostává pod vliv východní Evropy, především Sovětského svazu a stává se součástí takzvaného „východního bloku“. Slovinsko je státem střední Evropy, který nebyl pod nadvládou Sovětského svazu a patřil společně s dalšími státy pod Jugoslávii. Západ je v tomto období kapitalistickou a demokratickou částí Evropy, naopak východní blok se zmítá pod vlivem vládnoucí komunistické strany. Jugoslávie zaujala specifický postoj. Postupně se stává socialistickým státem, podobně jako další státy východního bloku. Avšak tehdejší vedení se odmítlo podřídit jednotnému postupu socialistických zemí a začalo si razit svou vlastní cestu. Právě v době studené války se Jugoslávie stala zemí, která manévrovala mezi Západem a Východem. Podstatné tedy je, že Slovinsko na rozdíl od ostatních států střední Evropy (vyjma Chorvatska) se po druhé válce vyvíjelo jako součást jiného státního útvaru, který se snažil prosazovat svoje vlastní postupy. Bezprostředně po druhé světové válce docházelo ke snaze o pokrok a o vybudování průmyslového státu, po prvních neúspěšných pokusech se začalo dařit naplňovat dané cíle. Dokonce došlo k liberalizaci režimu, což umožnilo nové postupy a myšlení a bylo pro ostatní socialistické státy nemyslitelným prvkem. Vliv komunistické vlády však začal slábnout a po smrti Josipa Broze Tita dochází v 80. letech 20. století k výraznému oslabení ekonomiky, které předznamenalo rozpad Jugoslávie.

Územní diferenciaci lze sledovat také na náboženských vlivech, které lze na evropském kontinentě pozorovat. V roce 1054 došlo k tzv. Velkému schizmatu, tato událost zapříčinila rozdělení církve na dvě větve, západní Evropa preferovala římskokatolickou víru a východní Evropa víru pravoslavnou. V době raného novověku vznikly dvě nejvýznamnější protestantské konfese, kterými byly kalvinismus a luteránství. Střední Evropa tak dnes představuje území, kde se setkávají vlivy protestanství, které se uplatňuje v severských zemích, Estonsku, Lotyšsku Velké Británie, Německu, Švýcarsku, Nizozemsku a katolicismu,

který se uplatňuje u ostatních západních států a také států střední Evropy včetně Slovinska. Východní Evropa pak preferuje pravoslaví. V sociálním pohledu lze říci, že východní a jižní Evropa je založena na tradičních základech, které jsou spojeny s rodinnými hodnotami.

4.2 Historický kontext ve vývoji územní polarity Slovinska

Při zařazení Slovinska do evropského kontextu je třeba počítat s historickými fakty, které průběžně ovlivnily stav osidlování až do dnešní podoby. Oblast současného Slovinska byla osídlena již 2 tisíce let před naším letopočtem. Osídlení bylo spojeno s existencí tzv. Jantarové stezky, která představovala významnou obchodní trasu spojující Pobaltí a civilizační centrum kolem Středozemního moře. Jantarová stezka zasahovala na území většiny států dnešní střední Evropy. Prvním z kmenů, které se zde usadily, byli Ilyrové. Podle názvu některých z ilyrských kmenů byla pojmenována území, která nesou svůj název dodnes (Dalmácie). O tisíciletí později začali na území Slovinska stavět své osady Řekové, což bylo spojeno s jejich kolonizačními aktivitami. Dalším kmenem, který se zde usídlil, byli Keltové. Ti založili na území dnešních Korutan státní útvar Norické království (kmen Noriků). Od 2. století dochází k navazování obchodních styků s vyspělými Římany, kteří na území dnešního Slovinska staví nová města. Těmi zásadními byla Emona (Lublaň), Poetovie (Ptuj). Až v 1. století před naším letopočtem došlo k ovládnutí Norického království Římany, kteří z něj vytvořili římské království Noricum. Postupně přes území dnešního Slovinska procházejí germánské kmeny - Hunové, Ostrogóti a Langobardi, kteří zde určitou dobu pobývali. V 6. století našeho letopočtu se objevují první slovanské kmeny, tzv. alpští Slované.

V 7. století, tedy už v dobách středověku, vytvořili Slované svůj stát nazývaný Karantánie. Jádrem tohoto státního útvaru byly rakouské Korutany. Za vlády knížete Boruta dochází v roce 745 n. l. k dobrovolnému podrobení a předání vlády Bavorům. Tento milník je důležitý především z důvodu christianizace (zavádění křesťanství). Roku 788 se Bavorsko stalo součástí Francké říše. Pod franckou nadvládou tak spadá i doposud víceméně autonomní Karantánie. Na jihu území pak existovalo malé slovanské knížectví Karniola s centrem v dnešní Kranji. Spojená vojska Franků, Karantánců a Karniolců vybojovala bitvu proti Avarům. Později pak obě do té doby autonomní oblasti spadají pod definitivní nadvládu Franků a slovanská knížata byla zbavena moci. Pod nadvládou Franků docházelo ke germanizaci slovanských osad severně od Drávy. Ovšem díky inteligenci a vlastenectví místních obyvatel, především katolických duchovních, došlo k uchování národní identity a slovanské mentality.

Pod nátlakem feudalismu docházelo postupně k tomu, že svobodní rolníci se měnili v poddané, dokonce se dá hovořit i o formách otroctví. V 9. a 10. století docházelo k dobové urbanizaci, výstavba nových měst, nebo rozrůstání měst původních způsobilo přesun lidí z venkovských osad do těchto sídel. Významným vlastníkem pozemků byla církev. Jedním z nejvýznamnějších byl aquilejský patriarchát, za kterého vznikaly kolem roku 1000 benediktinské kláštery. Právě v tomto období lze hovořit o působení vlivů z okolních zemí v kulturní oblasti. Až po ustanovení Svaté říše římské vznikla Velká Karantánie, která sloužila jako ochrana před maďarskými nájezdy z jihu. Velká Karantánie existovala mezi lety 976 až 1077 a tvořilo ji Karanténské vévodství několik marek (Podravsko, Saviňsko a další). V roce 1251 získal český král Přemysl Otakar II. Štýrsko, později pak Kraňsko a Korutany. O několik let později byl však donucen své alpské državy předat Rudolfu Habsburskému. V pozdějších letech připadají pod nadvládu Habsburků další části a od 14. století spadá většina území právě pod správu Habsburské monarchie. Pod nadvládou Habsburků zůstalo území prakticky až do začátku první světové války.

Jedinou, avšak velmi podstatnou výjimkou se stalo období mezi lety 1809 až 1814, kdy se území Slovinska ocitlo pod nadvládou Ilyrského království, což znamenalo významný vývoj slovinské identity a mělo vliv na evropskou integraci. Do té doby se území pod nadvládou Habsburků ocitalo v hluboké ekonomické i kulturní krizi. Na začátku 18. století dochází k národnímu obrození Slovinců a po vytvoření jedné z provincií zmíněného Ilyrského království došlo k navrácení slovinské identity a významným reformním změnám. Hlavním městem ilyrských provincií se stala dnešní Lublaň. Území Slovinska spadalo pod nadvládu Francouzů, kteří zavedli slovinštinu do škol, rovnost před zákonem a jiné reformy. Ty měly velice pozitivní vliv na rozvoj národní hrdosti a zachování identity. Po porážce Napoleona se opět k moci vrací Habsburkové. S fázovým zpožděním za západní Evropou vznikají od poloviny 19. století první průmyslová centra. Za podstatný prvek pro rozvoj průmyslu lze považovat výstavbu železnice vedoucí z Vídně do Lublaně a dále do Terstu. Tato trať na sebe pochopitelně navázala několik dalších železničních tepen. Nejvýznamnější linií byla trať vedoucí z Mariboru přes Celji, Lublaň, až do Jesenice. Spojení těchto měst je i díky svému tvaru nazýváno „Průmyslový pŕlměsíć“. V tuto dobu to pro rozdělení sil na území Slovinska znamenalo, že se severní část v okolí této trati profilovala jako vyspělá a naopak jižní oblasti procházeli ekonomickým úpadkem. S touto problematikou souvisí i jedna ze vstupních hypotéz bakalářské práce. Zmíněná restrukturalizace hospodářství zapříčinila formování severojižního gradientu. Došlo k potížím, které byly spojené se špatnými podmínkami pro zemědělství a více než jedna polovina veškerého obyvatelstva emigrovala, což

představuje jeden z důležitých mezníků slovinské historie. V této době také poprvé dochází k myšlence sjednotit jižní Slovany do jednoho státního celku (Jugoslávie). Se začátkem první světové války došlo k vyhlášení výjimečného stavu a ke zrušení některých politických svobod a zpřísnění cenzury. V roce 1917 přišel Anton Korošec s Májovou deklarací, která měla znamenat spojení Slovinců, Chorvatů a Srbů v jeden stát, jež by byl pod správou habsbursko-lotrinské dynastie. Ovšem když bylo patrné, že obnova Rakouska-Uherska již není možná, odděluje se Slovinsko dne 11. října 1918 od Rakouska-Uherska. Od 29. října téhož roku tak vznikl společný Stát Slovinců, Chorvatů a Srbů, který trval do 1. prosince téhož roku, kdy se stal součástí Království Slovinců, Chorvatů a Srbů, k němuž se připojilo ještě Srbské a Černohorské království. Roku 1920 připadla většina západního území (Přímoří, Goricko a další) Itálii, celé Korutany pak Rakousku a východní území Maďarsku. Právě v tomto období lze hledat další možné příčiny územní diferenciaci současného slovinského státu. Západ a sever země ovládaly vyspělé státy a východní část zaostávající Maďarsko. Docházelo nejen k vytváření ekonomických disparit mezi jednotlivými částmi země, ale také k působení odlišných kulturních vlivů. V roce 1929 byl název území změněn na Království Jugoslávie.

Po okupaci Jugoslávie vojsky Hitlera roku 1941 se území rozdělilo na severovýchodě Německu, na jihozápadě Itálii a nejvýchodnější část připadla Maďarsku. Z toho vyplývá již v předchozím odstavci popsany fakt o působení rozličných politických, kulturních i hospodářských vlivů, což mělo vliv na pozdější utváření slovinského státu. Z německé části docházelo k vysídlování etnických Slovinců a k násilné germanizaci. Naopak Itálie poskytla svému území částečnou autonomii. Někteří lidé se postavili proti okupantům v boji za navrácení ztracených území. Velkou zásluhu na tomto boji měli komunisté v čele s Josipem Brozem Titem, který vedl Komunistickou stranu Jugoslávie.

V roce 1945 bylo Slovinsko poprvé uznáno jako státní útvar. Po odsunu Němců a Italů došlo po druhé světové válce k vytvoření Socialistické federativní republiky Jugoslávie vedené komunisty v čele s Titem. O dva roky později získalo Slovinsko svá území, která ztratilo ve prospěch Itálie. Slovinsko bylo jasně nejvyspělejší částí zmíněného státního celku. Avšak veškeré politické dění bylo soustředěno do Bělehradu. Již v roce 1948 se Tito distancoval od Sovětského svazu a tím pádem od celého východního bloku. Jugoslávský postoj znamenal určité lavírování mezi Západem a Východem, podstatná byla snad o neutrální přístup a vytváření vlastní identity. Hlavní prvky odlišné od států východního bloku byly patrné především v prvcích tržního hospodářství a v méně striktních kontrolách na hranicích. V roce 1955 byla vyřešena důležitá otázka Terstu. Město s okolím připadlo Itálii, necelých 50 kilometrů pobřeží pak Slovinsku a poloostrov Istriie již Chorvatsku. Po smrti Tita v květnu

1980 došlo v Jugoslávii k hospodářské krizi, která se stále více prohlubovala. Krize zapříčinila rozpory mezi jugoslávskými národy, což vedlo k postupnému rozpadu. Jako první se osamostatnilo právě Slovinsko (společně s Chorvatskem) v roce 1991, kdy na konci roku předcházejícího o tom rozhodli v referendu voliči. Nakonec zbylo pouze společenství mezi Srbskem a Černou horou, které zaniklo až v novém tisíciletí.

Slovinsko mělo při osamostatňování štěstí, že se vyhnulo krvavým konfliktům, které byly rozpadem Jugoslávie vyvolány. Díky tomu se mohlo hospodářsky vyvíjet a potvrdit pozici nejvyspělejšího státu bývalé Jugoslávie. V roce 1992 bylo Slovinsko uznáno jako samostatný stát se svou ústavou a téhož roku vstoupilo do OSN. V roce 2003 se v referendu rozhodlo o přistoupení státu k NATO a do Evropské unie zároveň. V obou případech tak bylo členství potvrzeno o rok později. Do NATO přistoupilo v březnu roku 2004 a součástí Evropské unie se stalo v květnu téhož roku společně s Českou republikou a dalšími 10 státy, z nichž je významná část považována právě za státy střední Evropy. Hned o tři roky později přijalo Slovinsko společnou evropskou měnu Euro.

5. Analýza socioekonomické diferenciacie regionů Slovinska a detekce prvků územní polarity

Analytická část práce tvoří stěžejní kapitolu a samotné jádro práce. Prvním úkolem je analyzovat jednotlivé indikátory začleněné dle svého charakteru, kterého nabývají do třech skupin (ekonomické, sociální, ostatní). Data jsou zanesena do mapových výstupů a interpretována textovou částí. U jednotlivých ukazatelů je sledován jejich vliv na územní diferenciaci a dochází ke snaze o hledání kauzalit, které případné disparity zapříčiňují. V další části je aplikována faktorová analýza, která je zpracována dvěma způsoby, kterými jsou pořadníková metoda a odchylka od mediánu. Tímto způsobem dochází k výsledným indexům, které charakterizují jednotlivé regiony.

5.1 Ekonomické ukazatele

Právě ekonomická vyspělost státu hraje v dnešní době největší roli, pokud hovoříme o vyspělosti dané země. Tento faktor se začíná projevovat jako hlavní determinant územní polarity hlavně v období středověku, kdy se veškeré ekonomické dění přesouvá z dříve bohatých oblastí Středomoří do oblastí východního Atlantiku na západní pobřeží Evropy a Britské ostrovy. Zmíněné oblasti se tak nově stávají obchodními mocnostmi, kde je obchod a finančnictví na vysoké úrovni a přestávají zde hlavní úlohu hrát kulturní a náboženské vlivy. Tím začíná úpadek východní civilizace. Propast se ještě více prohlubuje v období průmyslové revoluce, kdy vyspělý Západ začíná s převahou „válcovat“ zaostalejší Východ, kam se průmyslová revoluce dostává s fázovým zpožděním. Pro vývoj územní diferenciacie bylo podstatné také poválečné období, ve kterém se rozložení sil mezi Západem a Východem se svým charakterem nemění.

Tento jev přetrvával až do dnešní doby, kdy je za ekonomické jádro Evropy považovaný tzv. „Modrý banán“, který zahrnuje jih Velké Británie, státy Beneluxu, sever Francie, část Německa, západní okraj Rakouska, Švýcarsko a severní Itálii. V dnešní době už byl však detekován i další tzv. „Nový banán“, který je prozatím potencionálním východním protějškem západní Evropě. Toto nové perspektivně vyhlížející území zahrnuje státy bývalého východního bloku. Jedná se o část Polska a zasahuje i na území bývalého Východního Německa, dále pokračuje přes Českou a Slovenskou republiku, kde u Slovinska je brána v potaz především západní, vyspělejší část a území Maďarska. Z dalších zemí jde o Rakousko až na území Slovinska. Popsaná část středoevropského prostoru tvoří jakési druhé evropské jádro, ve kterém lze nalézt ještě další centra a uskupení měst s vysokou úrovní hospodářské

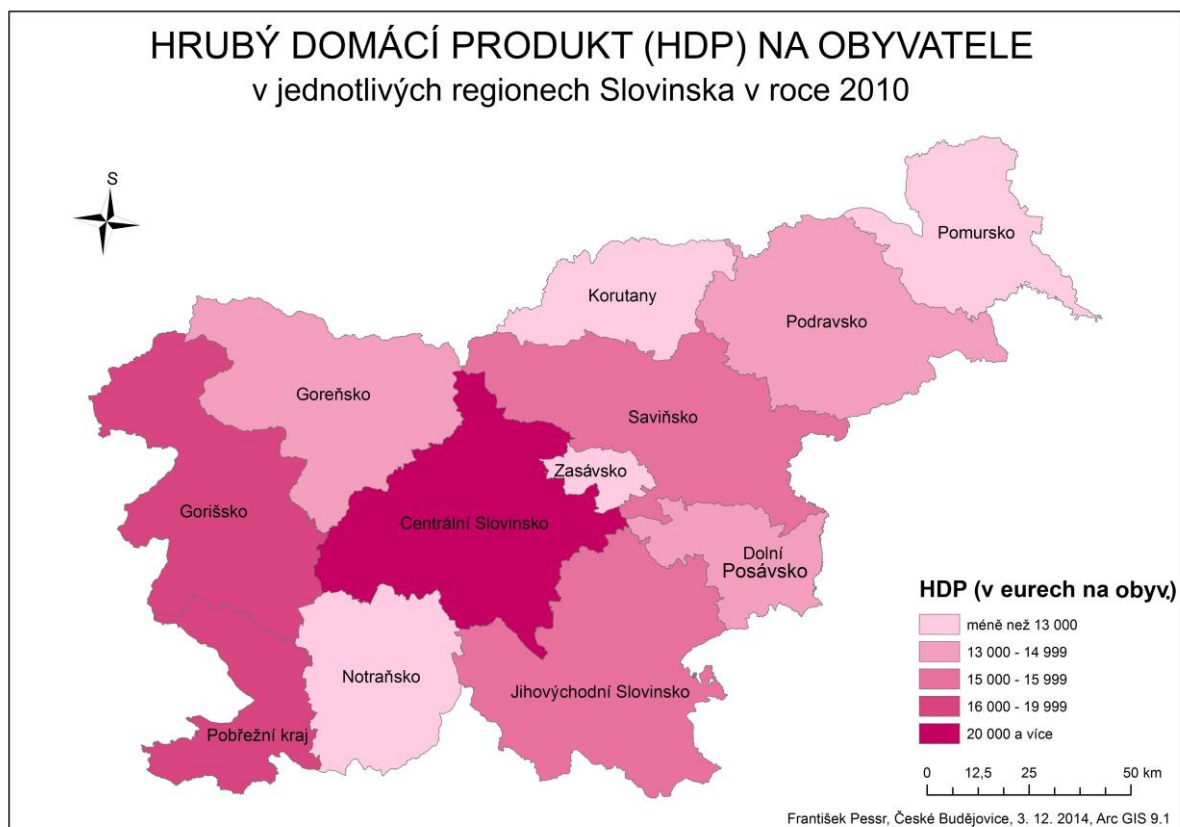
činnosti, které tvoří více jader tohoto území. Jedna z odnoží této sítě centrálních míst Nového banánu, jehož samotným jádrem je uskupení měst Bratislava, Vídeň, Budapešť, je jihozápadním směrem oblast hlavního města Slovinska Lublaně a jejího západního okolí.

Tabulka č. 3: Sledované ekonomické ukazatele za jednotlivé regiony Slovinska

NUTS 3	HDP [EUR]/ obyv. (2010)	Míra nezaměstnanosti [%], (2010)	Zaměstnanost v terciéru [%], (2010)	Průměrná měsíční mzda [EUR], (2010)
Pomursko	11 359	19,0	55,2	1 310
Podravsko	14 452	13,5	60,2	1 377
Korutany	12 958	13,1	50,9	1 343
Saviňsko	15 396	11,8	51,8	1 360
Zasávsko	11 488	11,9	50,6	1 406
Dolní Posávsko	14 805	12,2	45,1	1 374
Jihovýchodní Slovinsko	15 978	10,0	45,9	1 446
Notraňsko	12 518	8,5	51,3	1 281
Centrální Slovinsko	24 660	8,5	77,2	1 678
Goreňsko	14 189	8,1	60,3	1 440
Goriško	16 358	8,6	57,8	1 452
Pobřežní kraj	18 848	7,9	72,1	1 482
Celkem/průměr	17 295	10,7	56,5	1 495

Zdroj: SURS (2012), vlastní zpracování

Mapa č. 1: HDP na obyvatele v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010

Zdroj dat: SURS (2012)

Hrubý domácí produkt (HDP) v paritě kupní síly (PPS) na jednoho obyvatele představuje důležitý indikátor pro zjišťování ekonomické situace a celkové hospodářské úrovně dané administrativní jednotky. HDP je důležitou součástí makroekonomie a sleduje výkonnost ekonomiky státu. Je jedním z nejfrekventovaněji používaných ekonomických ukazatelů s vysokou vypovídací hodnotou.

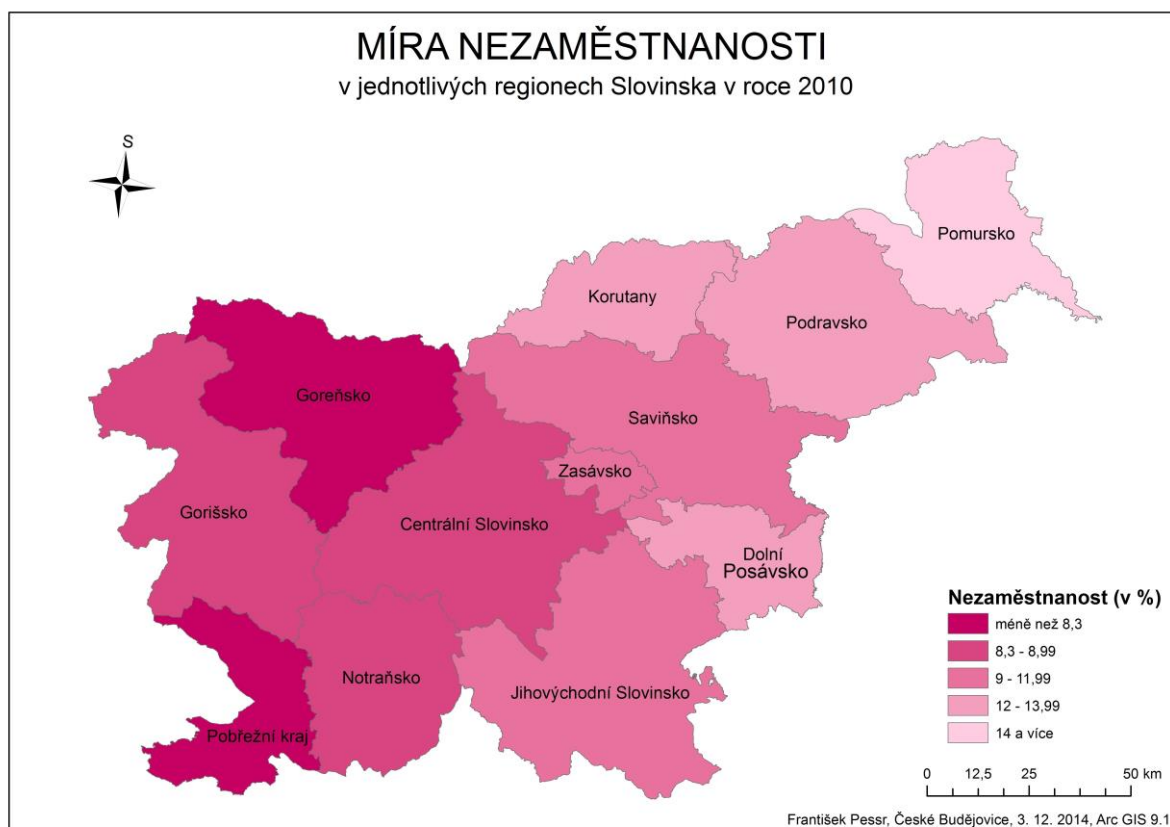
Při pohledu na tabulku a mapu je patrné, že s jasnou dominancí je v čele pořadí Centrální kraj s hlavní městem Lublaní. I když je Lublaň malým městem na poměry hlavních měst velkých evropských zemí koncentruje se zde velké množství velkých (pivovar Union), ale i menších podniků a jedná se město, kde jsou koncentrovány pobočky zahraničních firem, z čehož plyne příjem financí ze zahraničí. Z těchto důvodů tento region hnacím motorem slovinské ekonomiky a výrazným činitelem na poli tvorby hospodářské prosperity státu. Jak již bylo zmíněno na začátku této kapitoly, přes Lublaň a jí přilehlý statistický region vede jedna z hlavních os koncentrace hospodářské prosperity v potencionálně nově vzniklém „Novém banánu“. Lublaň představuje nejen hlavní průmyslovou oblast, ale i jednu z nejatraktivnějších turistických oblastí. Z turistiky pak žije další ze západně poležených regionů, a sice Pobřežní kraj. Jde o oblast, která má jako jediná přístup k moři, i když jde jen o krátkou pobřežní hranici o délce necelých 50 kilometrů. Značným turistickým lákadlem je pak v jihozápadní části krasová oblast s rozsáhlými jeskynnými komplexy. Naopak nejméně prosperující regiony dle míry hrubého domácího produktu jsou především zemědělsky zaměřené regiony severozápadně položené a jeden z jižních regionů Notraňsko. Důvody lze hledat především v marginálnější poloze oproti hlavnímu městu a centru ekonomiky, dále pak způsob hospodaření s nižším důrazem na služby a průmysl.

Míra nezaměstnanosti je ukazatel, který má patrně společně s hrubým domácím produktem největší výpovědní hodnotu o stavu ekonomiky sledovaného území. Pro obyvatelstvo má míra nezaměstnanosti zásadní dopad, což znamená, že tento indikátor zasahuje i do sociálních sfér. Průměrná míra nezaměstnanosti slovinských statistických regionů činila k sledovanému roku 10,7 %. Jednalo se o několikaletá maxima, přičemž tendence růstu nezaměstnanosti měla rostoucí charakter.

Na východě státu se obyvatelstvo potýká s nesrovnatelně vyšší nezaměstnaností než je v západních regionech. Míra nezaměstnanosti zde dosahuje v nejvýchodnějším regionu Pomurském varujících 19 %. Je sice pravda, že další regiony následují s několikaprocentním odstupem a míra nezaměstnanosti směrem na západ dramaticky klesá, ale i tak se hodnoty ve všech východních regionech pohybují kolem hranice 12 %. Naopak nejnižší a tím pádem

nejlepší hodnoty míry nezaměstnanosti nabývají všechny regiony na západ od Centrálního Slovinska. Vůbec nejnižší mírou nezaměstnanosti se profiluje Pobřežní kraj s hodnotou 7,9 %. Obecně se dá říci, že hodnoty všech západně položených regionů se pohybují kolem hranice 8 %. Ve výsledku to znamená, že počet volných pracovních míst na počet uchazečů o místo je vyšší na západě než na východě země. Kauzalitu tohoto stavu lze hledat především v pracovních příležitostech, kterých je v okolí hlavního města a v západních turistických oblastech více. Východ země založený na tradičních hodnotách nenabízí tak pestrou škálu pracovních příležitostí pro absolventy nejrůznějších oborů středních či vysokých škol. Tito studenti povětšinou mohou najít uplatnění v průmyslových a na služby zaměřených podnicích v hlavním městě a v jeho nejbližším okolí.

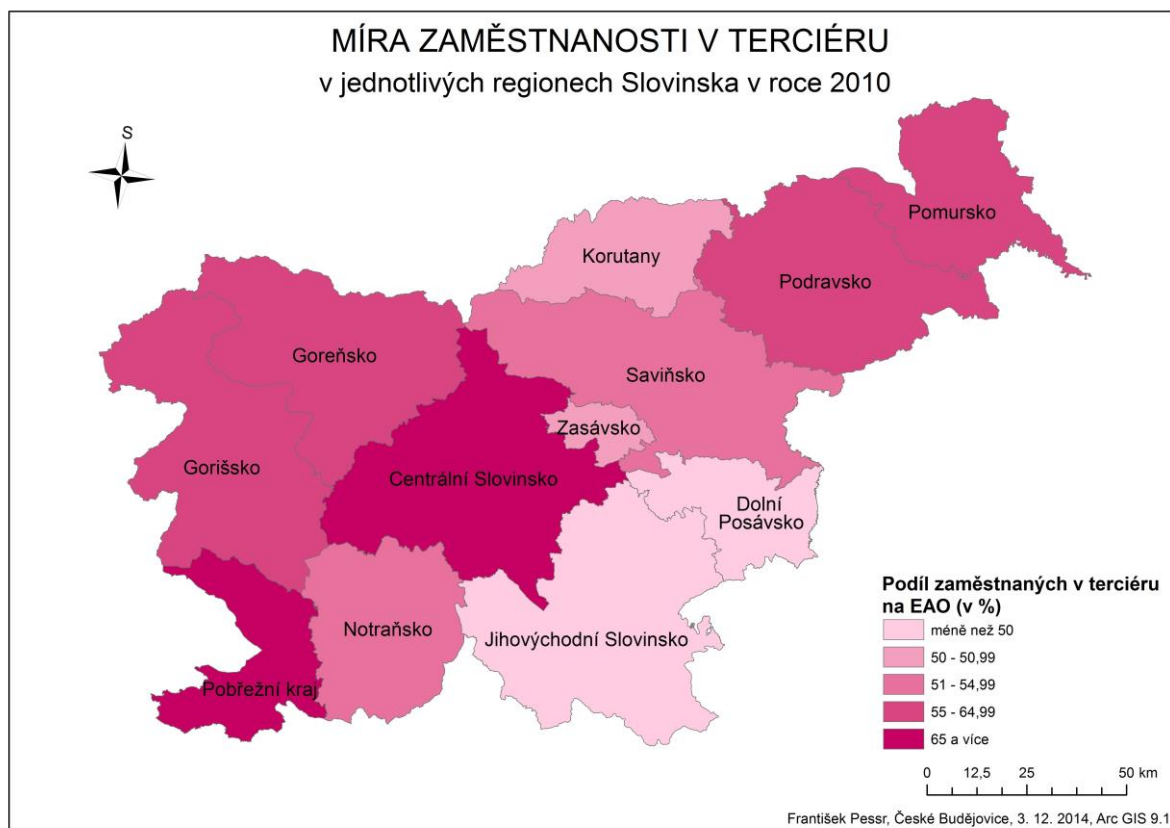
Mapa č. 2: Míra nezaměstnanosti v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010

Zdroj dat: SURS (2012)

Právě u tak podstatného indikátoru, jakým bezesporu nezaměstnanost je, lze vidět rozdíl mezi vyspělým západem a zaostalejším východem země, a to i na tak plošně malém území. Z mapového výstupu je tento jev snadno pozorovatelný. Územní diverzifikace je v případě tohoto popsaného indikátoru nejpatrnější ze všech sledovaných ukazatelů.

Mapa č. 3: Podíl osob zaměstnaných v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010

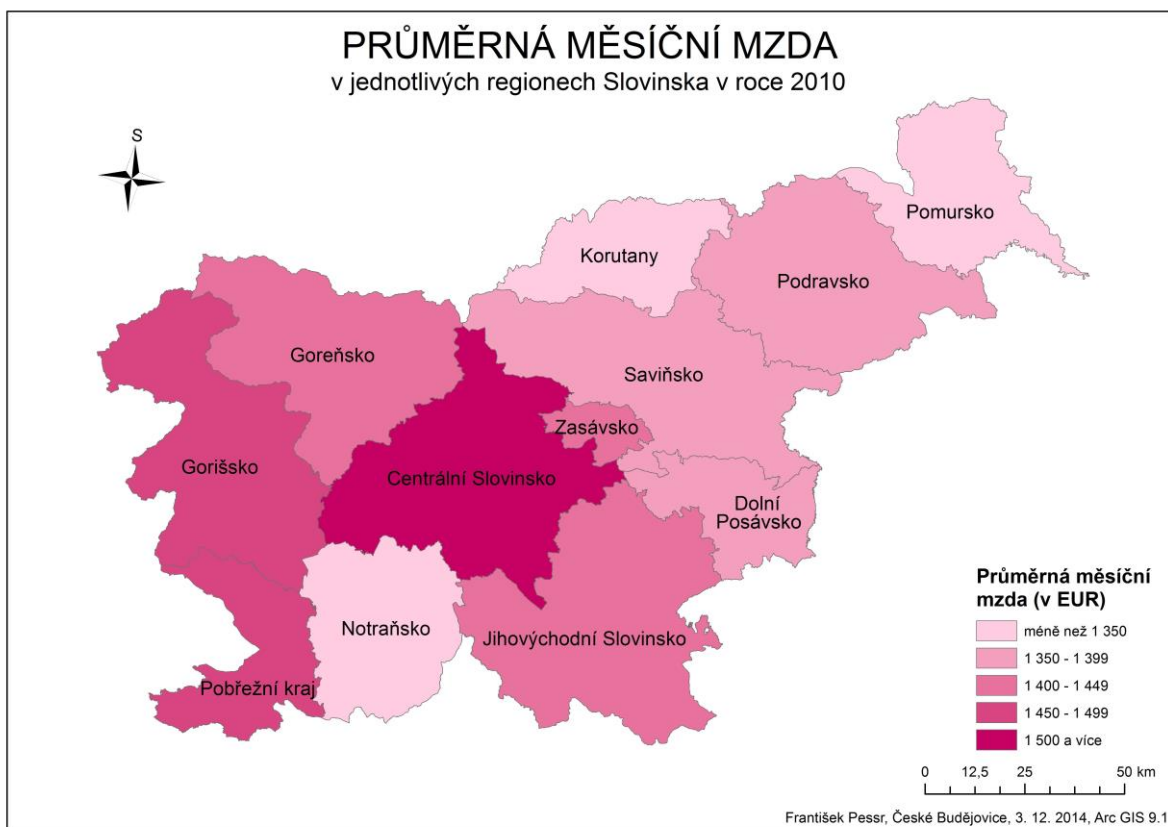
Zdroj dat: SURS (2012)

Podíl obyvatelstva zaměstnaného v terciéru společně s předchozími ukazateli dokresluje hospodářskou situaci a může predikovat směr, kterým se ekonomika jednotlivých územních celků bude vyvíjet. Pro dokreslení stavu územní diference by byla vhodná i analýza stavu zaměstnanosti v priméru, avšak pro potřeby bakalářské práce se jeví jako nejvhodněji zvolená varianta podílu lidí zaměstnaných v terciéru, tudíž ve veškerých odvětvích týkajících se služeb poskytovaných občanům. Obecně lze říci, že čím více obyvatelstva je zaměstnáno v terciéru, tím ekonomicky vyspělejší daná územní jednotka je. Naopak čím méně lidí je ekonomicky produktivních v terciérním sektoru, o to méně hovoříme o oblasti jako ekonomicky rozvinuté. Takové oblasti se pak více než regiony ekonomicky vyspělé soustřeďují na roli zemědělství či průmyslu. Avšak právě sekundární sektor, tedy takový oddíl hospodářství, do kterého spadá mj. průmysl a stavebnictví, je nesměrodatným, neboť se může v podobné míře, nebo naopak s velkými odchylkami, vyskytovat jak ve vyspělých, tak i v méně rozvinutých oblastech, proto je pro potřeby práce vhodné užití terciéru.

Jak je vidět z tabulky či mapového výstupu, Slovinské území představuje v tomto ohledu specifické rozložení sil. Pokud se ovšem podíváme na výsledné výstupy pro HDP, zjistíme, že se podobný stav podílu obyvatel zaměstnaných v terciéru mohl očekávat. Se 77 %

je v čele, a tím pádem dosahující nejpozitivnějších hodnot - Centrální kraj s hlavním městem Lublaní, což je spojeno s nabídkou zaměstnání týkajících se služeb, například školství, práce na úřadech, apod. S menším odstupem zhruba 5 % pak následuje Pobřežní oblast, kde je tento jev vysvětlitelný především přítomností pracovních příležitostí spojených s cestovním ruchem. Dalších osm regionů je vměstnáno mezi 50 - 60 % nehledě na to, v jaké části země se nacházejí. Kolem 60 % nabývají Podravsko, kde hraje prim druhé největší město Maribor, a Goreňsko jakožto region významný především zimním turistickým ruchem díky přítomnosti Julských Alp. Zbylé dva regiony, a sice Jihovýchodní Slovinsko a Dolní Posávsko, dosahují nejnižších hodnot, tedy kolem 45 % obyvatelstva zaměstnaného v terciérním sektoru.

Mapa č. 4: Průměrná měsíční mzda v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010

Zdroj dat: SURS (2012)

Posledním, nikoliv však méně podstatným sledovaným ukazatelem ekonomického charakteru, je *průměrná měsíční mzda*. Pro potřeby práce byla zvolena hrubá nominální měsíční mzda na evidovaného zaměstnance. Zmíněný indikátor je stejně jako zaměstnanost v jednotlivých sektorech národního hospodářství úzce spjat s hodnotami HDP. U těchto tří ukazatelů tak dochází k podobnému rozpození sil na poli hospodářské prosperity jednotlivých regionů. Toto vyústění je položeno na logických základech, neboť čím vyšších hodnot nabývá region ve výši HDP, tím lepší platové podmínky pro zaměstnance jsou zde

k dispozici, což je spjaté právě i s vyšší mírou zaměstnanosti v terciérním sektoru, který je finančně lépe ohodnocován. Naopak méně progresivní regiony zaměřené větším podílem zaměstnaných lidí v průměru oproti vyspělejšími regionům jsou finančně podhodnocovány, což je úzce spjaté právě s nižší mírou HDP.

Nejlepších hodnot opět dosahuje Centrální kraj, kde jsou zaměstnanci v průměru ohodnocováni hrubou měsíční mzdou v hodnotě 1 678 €. Jak již bylo řečeno, peněžní ohodnocení je spjaté s ostatními ukazateli a projevuje se zde to, že i v hodnotách obou zmíněných indikátorů dosáhl region hlavního města Lublaně nejlepších výsledků. Kauzalitu jednoznačné ekonomické dominance Centrálního kraje lze hledat za množstvím podniků a firem, které poskytují pracovní místa jak v sekundárním, tak v terciérním sektoru a jsou finančně prosperujícími subjekty. Pozitivum zde vyvstává i v pracovních příležitostech pro čerstvé absolventy vysokých škol. S poměrně výrazným odstupem 200 € na obyvatele následují další z bohatších západních regionů (Goreňsko, Goriška a Pobřežní kraj), což je opět dáno přeshraniční spoluprací, přílivem zahraničních investic a také turistickým ruchem. Hodnoty průměrné hrubé měsíční mzdy se zde pohybují kolem 1 450 € na zaměstnance. Dalším z bohatších regionů je dle výše platů Jihovýchodní Slovinsko. Další kraje už dosahují hodnot kolem 1 350 €. Nejnižšího mzdového ohodnocení nabývají nejvýchodnější region Pomursko a také Notraňsko, u kterého hodnota klesá pod 1 300 €. Obecně lze říci, že disparita regionů je opět viditelná, z východu na západ platové ohodnocení roste. Výjimku tvoří pouze zaostávající Notraňsko, kde je tento jev opět spojen i s nižší mírou HDP a marginálnější polohou. Dá se říci, že není s dalšími ekonomicky prospívajícími regiony svázáno dostatečnou mírou spolupráce ani infrastrukturou. Naprostý prim pak hraje Centrální kraj, kde jsou mzdy jako v jediném z dvanácti regionů vyšší než je celkový průměr celé země a je tak patrné, že právě tato oblast výrazně vylepšuje celostátní průměr.

5.2 Sociální ukazatele

Sociální indikátory podávají informace o struktuře a rozložení sociálních a demografických jevů mezi obyvatelstvem na území jednotlivých regionů Slovinska. Podobně jako v předchozí podkapitole je detekována územní polarita těchto jevů a jsou odůvodňovány vzniklé disparity mezi jednotlivými územními celky. Determinanty pro zmíněné indikátory lze hledat v mnoha faktorech, které mohou mít menší či větší vliv. V případě slovinských statistických regionů bylo třeba zvolit takové ukazatele, které jsou právě zaznamenávány pro tyto statistické jednotky. Jako nejvhodněji zvolené se profilovaly podíl vysokoškolsky

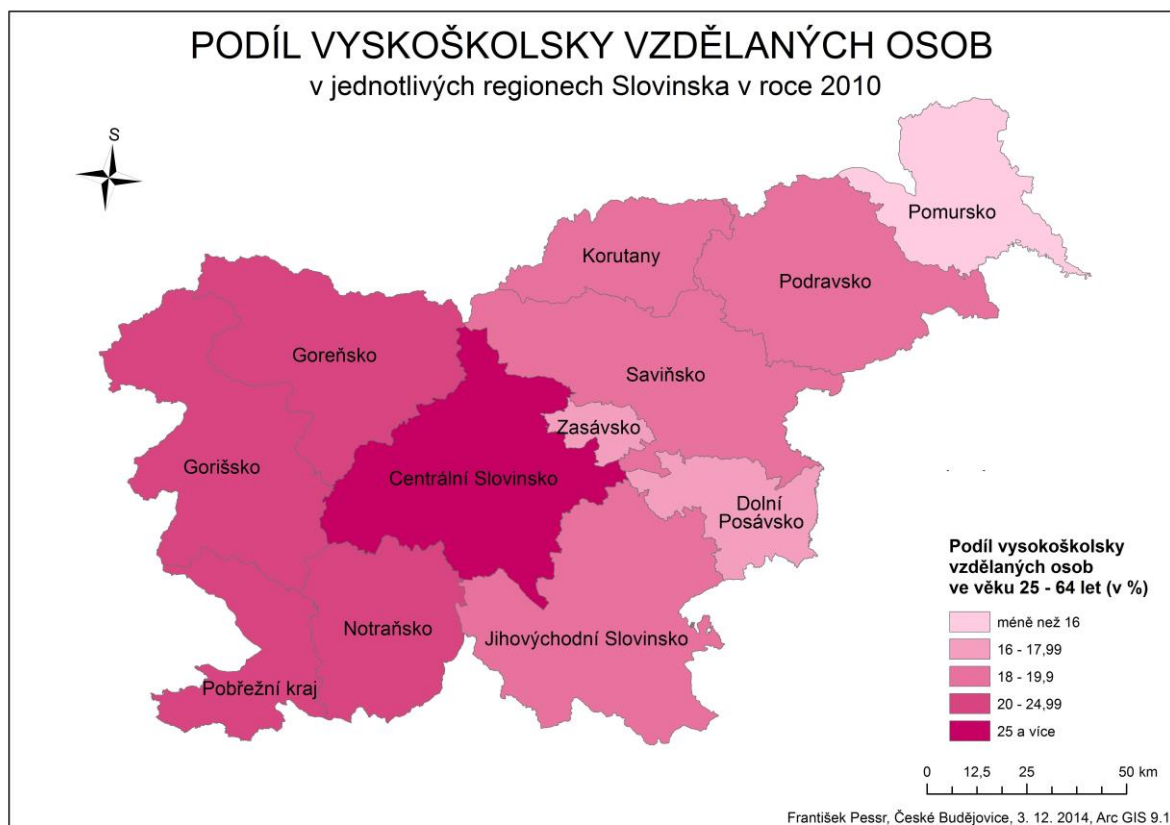
vzdělaného obyvatelstva ve věku 25-64 let, celkový přírůstek obyvatelstva, míra urbanizace a míra rozvodovosti.

Tabulka 4: Sledované sociální ukazatele za jednotlivé regiony Slovinska

NUTS3	Podíl VŠ vzdělaných osob ve věku 25-64 let [%], (2010)	Celkový přírůstek/úbytek obyvatel [%] (2010)	Míra urbanizace [%], (2010)	Míra rozvodovosti [%], (2010)
Pomursko	15,7	-3,2	36,8	1,1
Podravsko	19,9	-0,6	55,4	1,2
Korutany	18,1	-4,4	39,9	0,7
Saviňsko	19,1	-1,2	46,6	1,2
Zasávsko	17,6	-11,1	72,8	1,1
Dolní Posávsko	17,9	-0,6	38,1	1,3
Jihovýchodní Slovinsko	19,8	2,7	45,7	1,1
Notraňsko	21,2	1,2	44,5	0,9
Centrální Slovinsko	29,1	6,8	70,5	1,3
Goreňsko	23,3	2,6	55,1	1,3
Goriško	21,9	0,4	39,4	1,0
Pobřežní kraj	23,0	3,1	53,9	1,4
Celkem/průměr	22,4	1,5	49,9	1,2

Zdroj: SURS (2012), vlastní zpracování.

Mapa č. 5: Podíl VŠ vzdělaných osob v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010

Zdroj dat: SURS (2012)

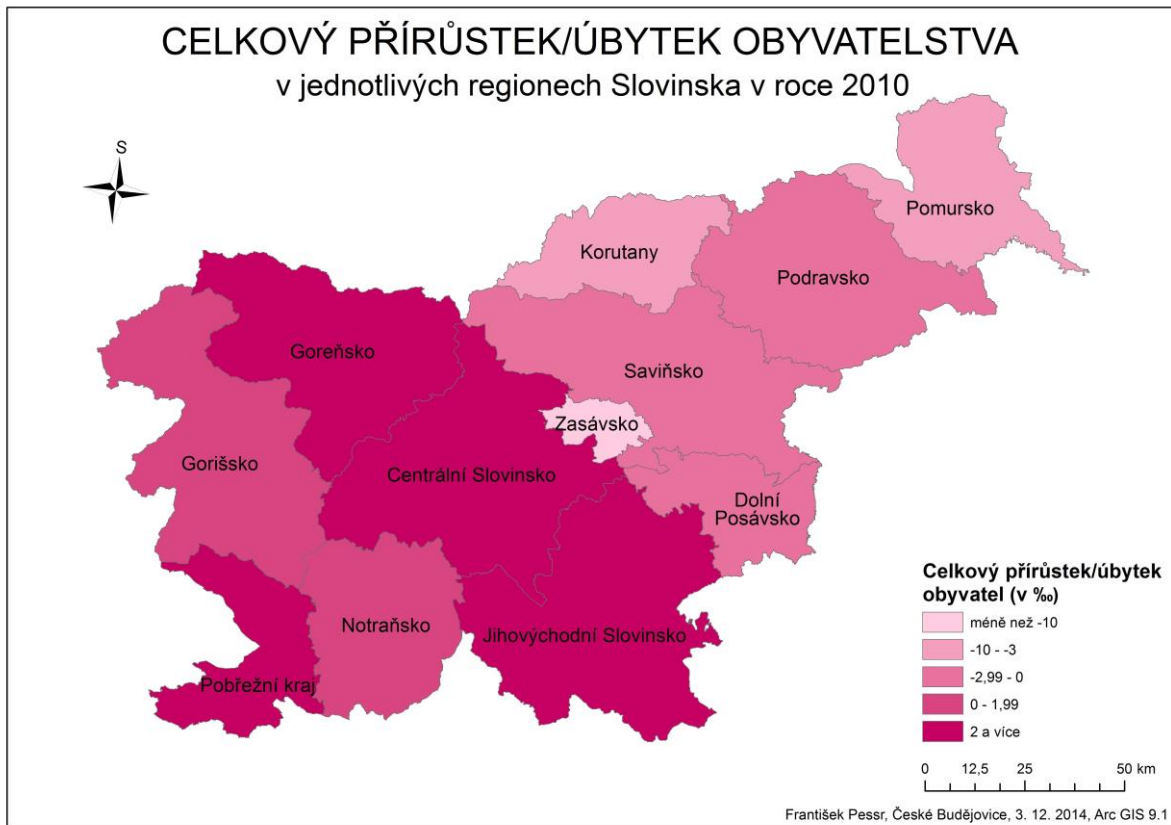
Podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel se pro potřeby bakalářské práce sleduje u lidí ve věku 25-64 let, což znamená u obyvatelstva, které je v produktivním věku a má vysokoškolský titul. Tento indikátor je opět úzce spjatý s hospodářskou prosperitou. Pro vystudované jedince hraje významnou roli nabídka pracovních míst a platové ohodnocení. Z této predikce tedy opět vyplývá fakt, že nejvíce vysokoškolsky vzdělaných lidí žije opět v Centrálním kraji, kde je nejen dostatek pracovních míst a dobré platové ohodnocení, ale nachází se zde i největší a nejstarší slovinská univerzita, a sice Univerzita v Lublani. Jde o jednu z největších univerzit Evropy, neboť počet studentů navštěvujících tuto univerzitu se pohybuje kolem 60 tisíc. Toto školské zařízení má tak nepostradatelnou úlohu ve vysokoškolském vzdělání a poskytuje široké spektrum oborů a studijních programů. Ve Slovinsku se nachází ještě další 3 univerzity, které však svým významem a svou velikostí nedosahují takové důležitosti, avšak svoje místo na poli vysokoškolského vzdělání mají.

Jak již bylo řečeno, podstatnou roli pro absolventy vysokých škol má především nabídka pracovního trhu. Studenti, kteří přicházejí z venkova studovat právě do Lublaně, setrvávají a hledají uplatnění, často zde poté zakládají rodiny, pro které je život v největším městě Slovinska z hlediska ekonomické situace, ale i sociálního a kulturního vyžití vhodný. Číselně vyjádřeno, v Centrálním kraji žije okolo 29 % vysokoškolsky vzdělaných obyvatel v požadovaném věku. S odstupem více než 6 % následují další okolní regiony sousedící s krajem Centrálním, které všechny shodou okolností leží v západní části země. Vliv Lublaňské university tak přesahuje i hranice statistického regionu a má vliv na celý západ země, který je také svázán s vyspělejšími státy (Itálie, Rakousko), jež poskytují absolventům vysokých škol další možnosti. Nejnižší podíl obyvatel s vysokoškolským titulem má již podle popsanych predikcí Pomursko se 17 %. Ani další východní regiony nedosahují více než 20 %. Je to dáno především marginálnější polohou a nižším počtem studijních možností. Popsaný indikátor je dalším z ukazatelů, který poukazuje na disparity mezi jednotlivými regiony a profiluje západovýchodní gradient.

Celkový přírůstek (úbytek) obyvatelstva je dán změnami v počtu obyvatel zapříčiněného přirozenou měnou obyvatelstva a stěhováním obyvatelstva. Zjednodušeně lze říci, že hodnota celkového přírůstku je tvořena součtem přirozeného přírůstku (úbytku) a migračního salda obyvatelstva. Pokud dosahuje hodnota celkového přírůstku záporných čísel, znamená to, že dochází k úbytku obyvatel. Sledovaný indikátor je především závislý na celkové ekonomické situaci a kulturních možnostech regionu. Perspektivním regionem pro pozitivní celkový přírůstek je takový region, kde se nachází obstojná nabídka pracovních míst, možnost vzdělání, nelze také opomenout kulturní a sportovní vyžití a jiné další příčiny,

kteří mají vliv na popisovaný ukazatel. Hodnota celkového přírůstku se udává na 1000 obyvatel.

Mapa č. 6: Celkový přírůstek/úbytek obyvatelstva v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010

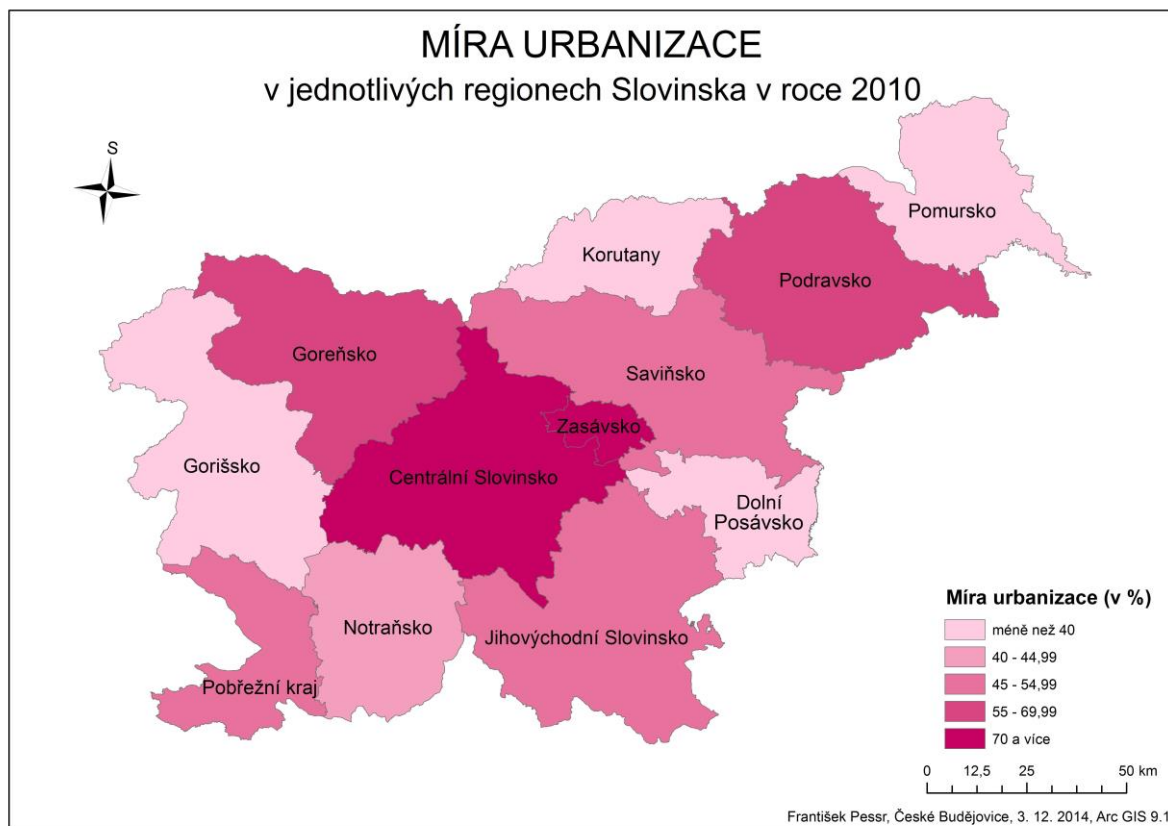

Zdroj dat: SURS (2012)

Ve Slovinsku byl k sledovanému roku průměrný přírůstek obyvatelstva 1,5 ‰. Nejvyšších hodnot dosáhl opět Centrální kraj. Celkový přírůstek se zde pohybuje kolem 7 ‰, přičemž tento region dosáhl nejlepších hodnot jak v míře přirozeného přírůstku, tak i v nejpozitivnějším migračním saldu. Kauzalitu toho stavu lze hledat opět ve významné roli hlavního města, které je centrum ekonomiky, vzdělání, kultury atd. Je tedy atraktivní jak pro lidi, kteří sem putují za prací či za vzděláním, ale je také vhodným místem pro mladé lidi k založení rodin. Výborného výsledku dosáhl opět perspektivně vyhlížející Pobježni kraj. Všechny západní regiony dosáhly kladných hodnot, což znamená, že západ země populačně sílí. Naopak východní regiony vykazují bez výjimky záporné hodnoty. Jednoznačně nejhorší hodnotu vykazuje region na východ od Centrálního kraje Zasávsko, které nabývá hodnoty pod -11 ‰. Takto nízké hodnoty na východě naznačují malou perspektivnost regionů, které si zakládají na tradičních hodnotách a nejsou tak prioritními objekty v hledáčku mladých a nově

příchozích lidí. Celkový přírůstek je tak dalším ukazatelem, kde se výrazně profiluje západovýchodní gradient, přičemž od západu k východu země celkový přírůstek klesá.

Mapa č. 7: Míra urbanizace v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010

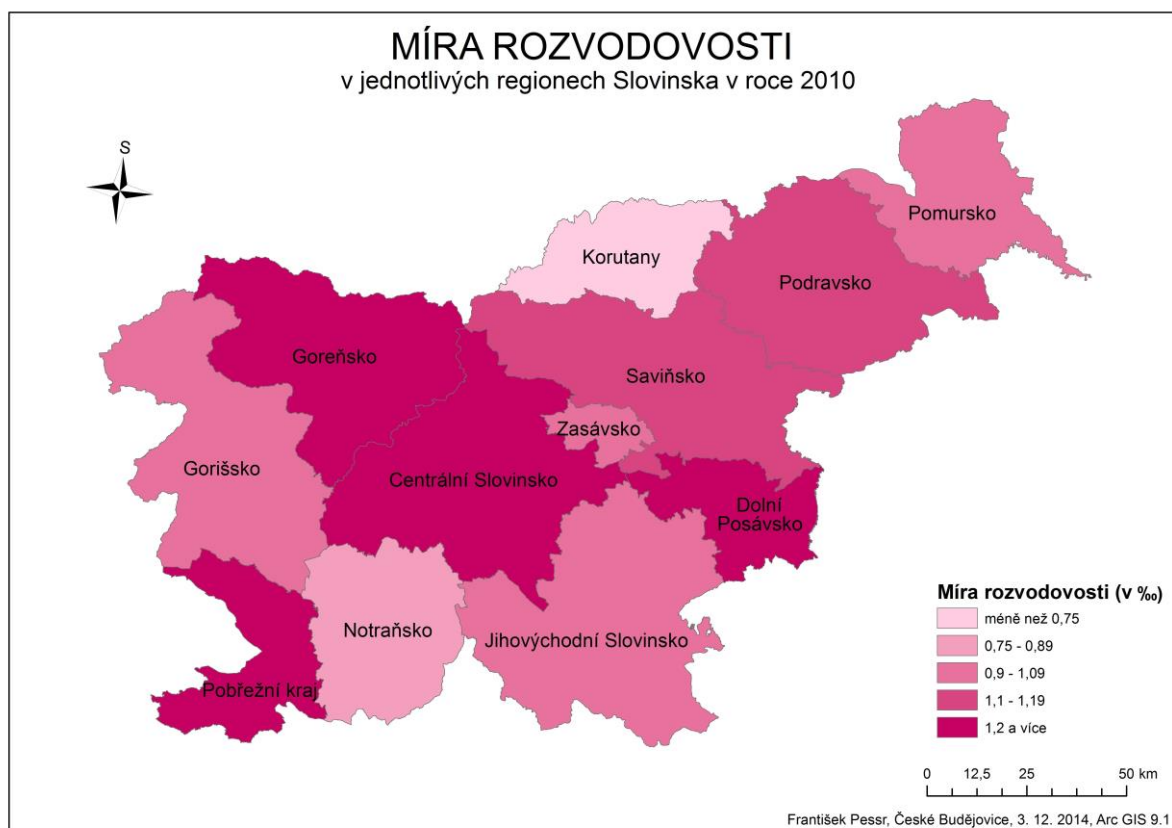
Zdroj dat: SURS (2012)

Míra urbanizace představuje podíl městského obyvatelstva na celkovém počtu obyvatel. Slovinsko zaujímá svým rozložením obyvatelstva v sídelním systému specifickou pozici. Jedná se o stát, v jehož čele jednoznačně vévodí svým počtem obyvatel hlavní město Lublaň, kde žije kolem 280 tisíc obyvatel. Se značným odstupem následuje Maribor, kde se hodnota počtu obyvatel pohybuje pod hranicí 100 tisíc obyvatel. Menší sídla, která jsou považována za města, nabývají nižších hodnot počtu obyvatel. Významný podíl na sídelní struktuře mají obce, které se pohybují pod hranicí 3 tisíc obyvatel a nemají statut města. Koncentrace obyvatelstva v těchto obcích je poměrně vysoká, což zapříčiňuje i nižší podíl obyvatelstva žijícího ve městech ve srovnání s dalšími státy střední Evropy (Česká republika, Slovensko). Míra urbanizace se na Slovinsku již několik let pohybuje kolem hranice 50 %, nebo spíše lehce pod ní.

Největší podíl městského obyvatelstva má region Zasávsko, což je způsobeno především jeho malou rozlohou. Většina sídel zde nabývá statut města a nachází se zde jen minimum menších obcí, což zapříčiňuje vysokou koncentraci městského obyvatelstva tohoto

regionu. Okolo třech čtvrtin obyvatel se tak uchyluje do měst. Předpokládaná vysoká míra urbanizace se projevuje také v Centrálním kraji. Jde především o vliv hlavního města Lublaně. Samotné hlavní město zaujímá více než polovinu z celkového počtu obyvatelstva daného regionu. Společně s dalšími většími přilehlými sídly nabývá Centrální kraj druhého nejvyššího podílu městského obyvatelstva (přes 70 %). Příčiny stavu lze hledat především ve významné roli hlavního města, jakožto centra hospodářství a kultury. S tím je spojená koncentrace obyvatelstva ve větších blízkých sídlech, kde je zaručeno kvalitní spojení a kooperace s hlavním městem. Naopak nejnižší podíl městského obyvatelstva má nejvýchodnější region Pomursko (36 %), což je dáno především vysokou koncentrací malých obcí a tradičního venkovského stylu života. Stejně lze vysvětlit i nízkou míru urbanizace v dalším z východních regionů Korutany. Poměrně překvapivě nízké míry urbanizace dosahuje region Goriško. Příčiny lze hledat především v nízkém počtu městských sídel a naopak v koncentraci obyvatelstva v husté síti menších obcí. Míra urbanizace je indikátorem, který přesvědčivě nevykazuje převládající gradient. Avšak potvrzuje určité teze týkající se některých z východních regionů, jako příkladu tradičního stylu života rozčleněného do více venkovských sídel.

Mapa č. 8: Míra rozvodovosti v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010

Zdroj dat: SURS (2012)

Míra rozvodovosti je ukazatelem, u kterého snad více než u ostatních lze říci, že ho ovlivňuje celé spektrum faktorů, které nejsou vědecky prokazatelné. Působí zde hned několik faktorů, jež mohou dobu trvání sňatku ovlivnit. Obecně se dá říci, že rozvod je přímým důsledkem nestabilního manželství. Za rozvedeného člověka je považovaný občan, který ukončil dle zákona manželství a zároveň ještě neuzavřel sňatek nový. Na míru rozvodovosti mají ve značné míře vliv také životní tradiční hodnoty, míra religiozity, kulturní hodnoty a jiné. Rozvodovost je mezi populací jevem negativním a nežádaným, avšak pro potřeby práce je využíváno slovo pozitivní ve smyslu západní při určování míry územní polariry. Což opět znamená, že vyšší sumy by měly poukazovat na vyspělejší region, který vyznává jiné než tradiční hodnoty.

Nejvyšší míry rozvodovosti dosáhl Pobřežní kraj, kde hodnota činila 1,4 rozvedených na 1000 obyvatel. Kauzalitu toho jevu lze hledat především v nízké míře věřících obyvatel. Oba dva indikátory jsou spolu úzce spjaty. Přesněji řečeno, předpokládá se, že čím je míra religiozity nižší, tím se zvyšuje míra rozvodovosti a naopak. Tento jev platí i pro v pořadí další region, kterým je opět s pozitivní hodnotou Centrální kraj, jež dosahuje hodnoty pouze o jednu desetinu nižší. Společně s nízkým počtem věřících lidí jsou zde k nalezení další příčiny, které tento fakt ovlivňují (budování kariéry, úpadek tradičních hodnot a funkce rodiny). Při sledování rozvodovosti vyjádřeného počtem rozvedených na 1000 obyvatel lze hovořit i o tom, že je zde větší zastoupení mladší populace, která uzavírá sňatky, dochází tedy k většímu počtu manželství a s nimi spojených rozvodů, které souvisí právě s popsányými okolnostmi a vyšší celkovou nestabilitou mladší populace. Stejně sumy dosahuje také Goreňsko a Dolní Posávsko, přičemž právě u druhého jmenovaného regionu je paradoxně míra religiozity poměrně vysoká. Nicméně regiony, které mají nejnižší míru rozvodovosti, jsou Korutany (0,7) a Notraňsko (0,9), což koresponduje s mírou religiozity, která je zde vysoká. Ostatní regiony jsou vměstnány do třech desetin. Ani u tohoto ukazatele nelze jednoznačně hovořit o značně převažujícím gradientu.

5.3 Ostatní ukazatele

Mezi ostatní ukazatele byly zařazeny takové, které není vhodné zařazovat do předchozích dvou kategorií. Oba dva indikátory představují významnou roli při zkoumání a vysvětlování některých v předešlých podkapitolách popsanych ukazatelů. Vybrané ukazatele v třetí kategorii byly zvoleny, aby vhodně navázaly, doplnily a pomohly vysvětlit předchozí socioekonomické ukazatele. Nehrají sice tak velkou roli jako dříve jmenované, avšak pro dokreslení územní diferenciacje jsou vhodné a potřebné. Jako první byl zvolen podíl cizinců

na obyvatelstvo jednotlivých statistických regionů. Tento indikátor má návaznost na mnoho socioekonomických ukazatelů (podíl vysokoškolsky vzdělaných, celkový přírůstek atd.). Druhým vybraným indikátorem v tomto sektoru je podíl věřících obyvatel, neboli míra religiozity, který je úzce spojen s tradičními hodnotami. Jak již bylo zmíněno u předchozích ukazatelů, díky jejich provázanosti je možno lépe analyzovat vztahy a vzájemné působení.

Tabulka 5: Sledované ostatní ukazatele za jednotlivé statistické regiony Slovinska

NUTS3	Podíl cizinců na celkové populaci [%], (2010)	Míra religiozity v celkové populaci [%], (2010)
Pomursko	0,9	79,8
Podravske	2,8	59,9
Korutany	2,1	69,2
Saviňsko	3,9	68,4
Zasávsko	3,3	55,1
Dolní Posávsko	4,2	68,5
Jihovýchodní Slovinsko	3,6	66,0
Notraňsko	4,9	69,7
Centrální Slovinsko	5,3	58,2
Goreňsko	3,6	64,5
Goriško	4,3	62,7
Pobřežní kraj	7,8	55,0
Celkem/průměr	4,1	63,6

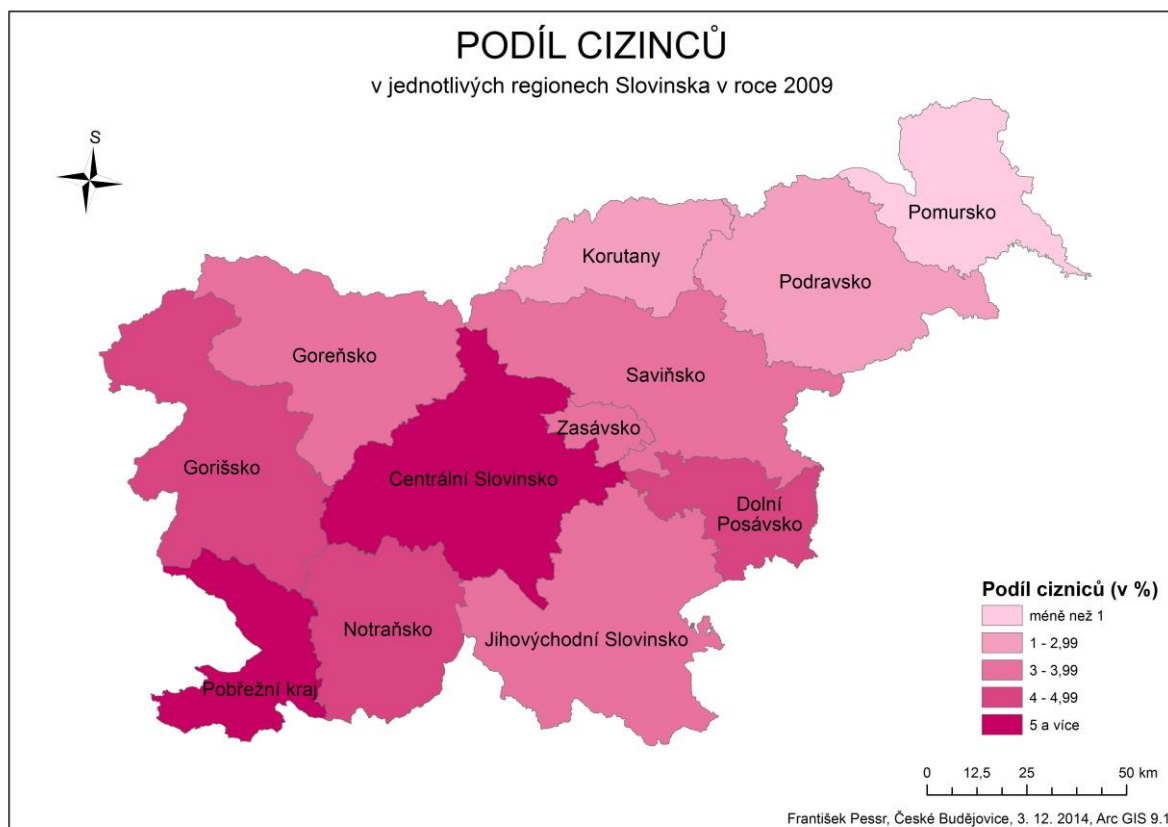
Zdroj: SURS (2012), vlastní zpracování.

Podíl cizinců na daném území vypovídá o etnickém rozložení obyvatelstva sledovaného státu. Ve Slovinsku se hodnota podílu cizinců na obyvatelstvo pohybují okolo 4 %, což je jedna z nejnižších hodnot v celé Evropě, podíl je podobný jako například u České republiky.

Největšího počtu, téměř 8 % cizinců, nabývá Pobřežní kraj. Jak již bylo řečeno, kauzalitu tohoto stavu lze vysvětlit pomocí socioekonomických faktorů. Pro tento přímořský kraj je charakteristické svou ekonomickou prosperitou s početnou nabídkou pracovních příležitostí, nízkou nezaměstnaností, vysokými příjmy, přeshraniční spoluprací (Itálie, Rakousko, Německo) atd. Ty samé parametry platí i pro v pořadí další Centrální kraj (5,3 %), pozitivní hodnoty u tohoto indikátoru je možné spojovat i s možností vysokoškolského vzdělání, kulturního vyžití a jiných ukazatelů. Naopak nejnižším podílem ze slovinských regionů disponuje Pomursko, tedy nejvýchodnější z regionů, kde přebývá ani ne 1 % cizinců. Vysvětlení lze hledat v nižší atraktivitě regionu, neperspektivnosti, horší ekonomické situaci a s tím spojené menší nabídce pracovních míst. U tohoto indikátoru je možné detekovat územní polaritu, kdy většina východních regionů zaostává za těmi západními. Příčiny lze hledat ve

zmíněné ekonomické i sociální prosperitě regionu, kdy si cizinci vybírají pro svůj život prosperující oblasti. Tento ukazatel tak významně přispívá k lepšímu pochopení územních disparit. Na západě žijí především Chorvaté, další občané bývalé Jugoslávie a Italové, naopak ve východní části se jedná především o Maďary, což je pochopitelné vzhledem k poloze státu.

Mapa č. 9: Podíl cizinců v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010

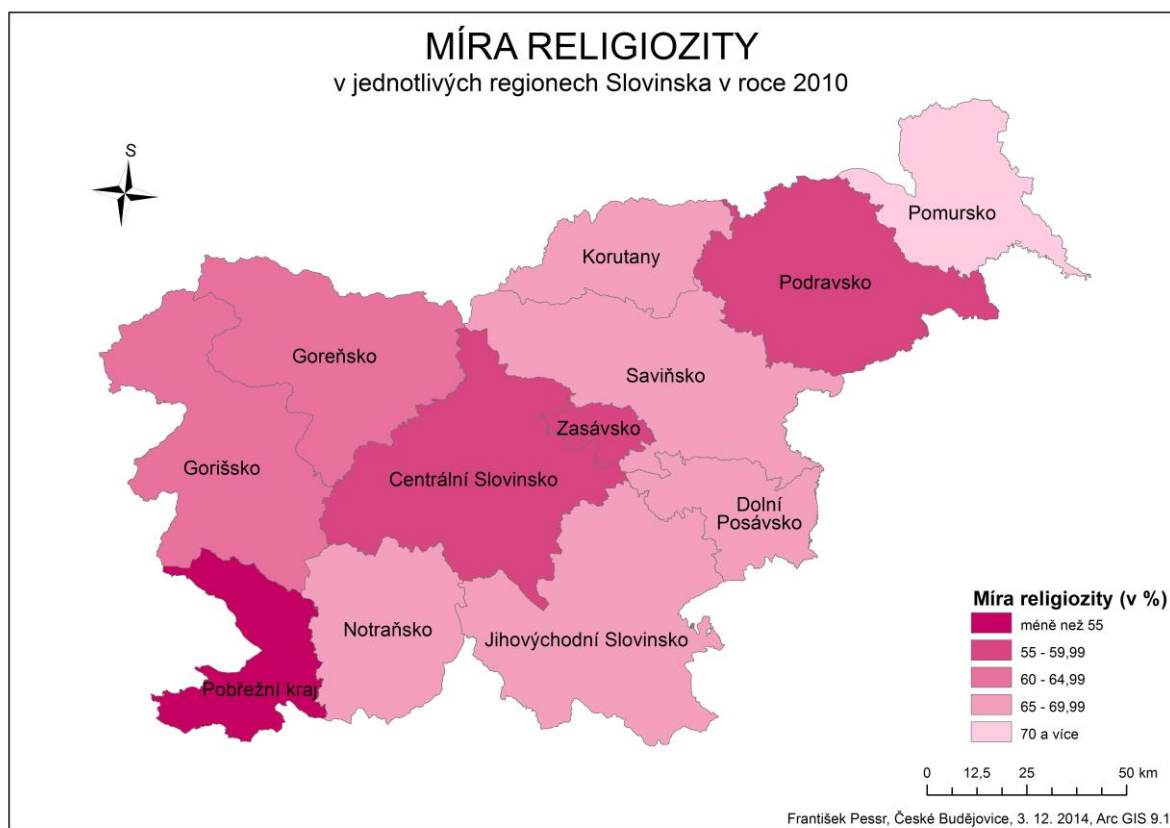

Zdroj dat: SURS (2012)

Posledním sledovaným indikátorem je *podíl věřících obyvatel*. V zemi žije celkově kolem 64 % věřících lidí. Výraznou převahou před ostatními má římskokatolická konfese, v jednotkách procent poté následuje evangelismus, pravoslavné křesťanství a islám. Obecně se dá hovořit o tom, že podíl věřících na území celého státu klesá, tento trend je patrný v celé Evropě, Slovinsko patří mezi lehce podprůměrné státy s podílem věřících obyvatel. Míra religiozity je spojena především s tradičními hodnotami, zemědělským způsobem obživy a venkovským osídlením. Region, který veškerá tato tvrzení splňuje, je Pomursko, což také nahrává faktu, že se zde nachází největší podíl věřících obyvatel (téměř 80 %). Tento region je typický venkovským osídlením, vysokým zastoupením zemědělství, v hospodářském systému si zachovává tradiční ráz a rodinné hodnoty. Téměř 70 % věřících nabývají další tradiční venkovské regiony (Korutany, Saviňsko, Dolní Posávsko). Naopak nízkých hodnot pod 60 % pak dosahují Podrávsko, u něhož lze tento fakt vysvětlit tím, že se zde nachází větší

podíl městského obyvatelstva, hlavně díky přítomnosti Mariboru. Specifikem je nejmenší z regionů Zasávsko, které v ostatních ukazatelích vykazuje spíše podprůměrné hodnoty.

Mapa č. 10: Míra religiozity v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010

Zdroj dat: SURS (2012)

Vůbec nejnižšího podílu věřících (55 %) dosahuje Pobřežní kraj, což je spojeno jak s vysokým počtem cizinců, tak se ztrátou tradičních hodnot a kulturních zvyků, přičemž tyto dvě odůvodnění jsou vzájemně provázány. Stejným způsobem lze vysvětlit i nízké procento u Centrálního kraje, kde ještě navíc působí vliv městského stylu života. Vysoké hodnoty ze západních regionů nabývá Notraňsko (téměř 70 %). Příčinu tohoto stavu lze hledat především v tradičních rodinných hodnotách, což lze spojit s nízkou mírou rozvodovosti a nižší ekonomickou prosperitou. Ostatní regiony jsou srovnatelné a pohybují se kolem státního průměru a nevykazují tak žádná specifika. U posledního sledovaného indikátoru nelze vysledovat významnou územní polaritu. Lehké disparity mezi tradičním východem a vyspělejším západem se zde objevují, jsou však narušovány specifickými hodnotami některých regionů, které jsou spojeny s vyšší mírou tradice (Notraňsko), nebo naopak ztrátou venkovského rázu (Podravsko).

5.4 Faktorová analýza

Poslední podkapitola analytické části už svým názvem předurčuje, že řeší problematiku analýzy (za pomoci kvantitativních metod) zjištěných dat a jejich interpretací. Pro lepší poodhalení zákonitostí určující územní polaritu u analyzovaných indikátorů, ale i pro relevantnost závěrů práce byly určeny dva způsoby pro výpočet indexů faktorové analýzy. Prvním způsobem je metoda, která byla pracovním názvem nazvána „pořadníková“. Ta je prováděna na základě hodnocení indikátorů pomocí seřazení hodnot u nich zjištěných.

Pořadníková metoda, která byla takto pracovním názvem nazvána a zvolena jako vhodný kvantitativní prvek, který adekvátním způsobem analyzuje a popisuje hodnoty, které charakterizují sledované ukazatele. První zvolená metoda je i pro oko nezaujatého čtenáře lépe pochopitelná a čitelná již z pouhého náhledu na hodnoty v tabulkových výstupech. Pro dokreslení představy a stavu územní diverzifikace slouží mapové výstupy, které napomáhají k ucelenému pohledu na tuto tematiku. Pořadníková metoda je založena na seřazení jednotlivých regionů podle hodnot od nejpozitivnějších, neboli nejzápadnějších (1), až po hodnoty nejméně progresivní, čili nejvýchodnější (12). Těchto 12 číselných vyjádření je určeno dle počtu regionů a ke každému z nich byla přidělena taková hodnota, jakou zaujal ve srovnání s ostatními. Nepracuje se zde s číselným vyjádřením, kterého jednotlivý indikátor nabývá, ale pouze se seřazením jejich hodnot (viz kapitola 3.2).

Tabulka č. 6: Pořadí a indexy vybraných indikátorů statistických regionů Slovinska

Indikátor/kraj	Pobřežní kraj	Goriško	Goreňsko	Centrální Slov.	Notraňsko	Jihových. Slov.	Dolní Posávsko	Zasávsko	Saviňsko	Korutany	Podravsko	Pomursko
HDP/obyvatel	2	3	8	1	10	4	6	11	5	9	7	12
Míra nezaměstnanosti	1	5	2	3	3	6	9	8	7	10	11	12
Zaměstnanost v terciéru	2	5	3	1	8	11	12	10	7	9	4	6
Průměrná mzda	2	3	5	1	12	4	8	6	9	10	7	11
Podíl VŠ vzdělaných	3	4	2	1	5	7	10	11	8	9	6	12
Celkový přírůstek	2	6	4	1	5	3	7	12	9	11	7	10
Míra urbanizace	5	10	4	2	8	7	11	1	6	9	3	12
Míra rozvodovosti	1	10	2	2	11	7	2	7	5	12	5	7
Podíl cizinců	1	4	7	2	3	7	5	9	6	11	10	12
Míra religiozity	1	5	6	3	11	7	9	2	8	10	4	12
Index ekonomický	1,8	4,0	4,5	1,8	8,3	6,3	8,8	8,8	7,0	9,5	7,3	10,3
Index sociální	2,8	7,5	4,0	1,5	7,3	6,0	7,5	7,8	7,0	10,3	5,3	10,3
Index pro ostatní	1,0	4,5	6,5	2,5	7,0	7,0	7,0	5,5	7,0	10,5	7,0	12,0
Souborný index	2,0	5,5	4,7	1,8	7,6	6,3	7,9	7,7	7,0	10,0	6,4	10,6
Celkové pořadí	2	4	3	1	8	5	10	9	7	11	6	12

Zdroj: vlastní zpracování

Po přiřazení hodnot k jednotlivým regionům dále dochází k jejich postupné úpravě přes dílčí indexy vypočítané pro každou skupinu ukazatelů zvláště až ke konečnému soubornému indexu, který tak určí výsledné pořadí regionů. Bližší postup je popsán ve třetí kapitole. Vůbec nejlepšího výsledku dosáhl Centrální kraj, na jehož území se nachází jeho správní centrum, ale zároveň také hlavní město Slovinska Lublaň. Region dosáhl jak v ekonomických, tak sociálních ukazatelích nejlepších hodnot, pouze v ostatních indikátorech se umístil na druhém místě za vítězným Pobřežním krajem. Hodnota celkového indexu činila 1,8. Progresivní výsledek Centrálního kraje, který lze vzhledem ke své geografické poloze považovat za západní, avšak zcela nejzápadnějším regionem není (příklad Bratislavského kraje na Slovensku), bude dále rozebírán v problematice 6. kapitoly.

Dle první metody faktorové analýzy se profiluje 5 západních krajů, kterými jsou již zmíněné regiony Centrální kraj a Pobřežní kraj, dále pak Goreňsko, Gorišsko a Jihovýchodní Slovinsko, které dosáhly nejlepšího celkového indexu. Lehký problém vyvstává u otázky Notraňského regionu. Z geografické polohy regionu je patrné, že by měl náležet mezi západní regiony, avšak celkovým indexem se u pořadníkové metody řadí na 8. místo. Pravdou je, že se u většiny ukazatelů profiloval jako region venkovského typu s méně rozvinutou ekonomikou. Nicméně kvůli problematickému zanesení regionu do mapového výstupu územní polarit, kdy při této první metodě se jasně profiluje 5 západních regionů a 6. regionem by mělo být východněji položené Saviňsko, proto bylo přistoupeno k vyřešení problému použitím pravidla neexistence enkláv. Jedná se o metodu, která řeší problematiku odděleného (heterogenního) regionu na území jiné územní jednotky za účelem zachování celistvosti. V praxi to pro bakalářskou práci znamená, že Notraňsko je přesunuto k západním regionům a mezi východní se tak zařadilo Saviňsko. Tento krok je možné učinit i vzhledem k nízké rozdílnosti celkového indexu obou regionů u první řešené metody a také k výsledkům druhého metodického postupu faktorové analýzy, kde bude tento případ dále vysvětlen. Jako nejvýchodnější region se nejen dle geografické polohy profiluje Pomursko, které dosáhlo celkového indexu 10. Následují Korutany, které mají pouze o čtyři desetiny lepší celkový index, o obou regionech lze hovořit jako o venkovských oblastech, které jsou založeny na tradičních hodnotách a v rámci geografického rozmístění zaujímají marginální polohu. Ve všech dílčích indexech pro jednotlivé skupiny ukazatelů obsadily tyto regiony poslední místa. Po použití metody neexistence enkláv tak vyvstává rozdělení země na poměr regionů 6 : 6. Přičemž toto rozdělení indikuje západovýchodní gradient. Pro ucelenější a objektivnější výsledky byly zvoleny takové ukazatele, které jsou odlišné, ale které se navzájem doplňují, bližší informace jsou popsány v metodické části.

Jako druhá metoda faktorové analýzy byla zvolena práce s odchylkou od mediánu. Postup při výpočtech a detailní popis této části analýzy opět viz kapitola 3.2. Při odchylce od mediánu se již pracuje přímo s hodnotami příslušícími jednotlivým indikátorům. Souborný index pro všechny regiony byl vypočítán dle zvoleného systému z průměrných hodnot pro jednotlivé skupiny ukazatelů. Pro tento typ faktorové analýzy platí, že čím je souborný index vyšší, tím lépe region z tohoto srovnání vychází a naopak. Nejvyšší hodnoty nabývá opět Centrální kraj, který se tak v obou metodách faktorové analýzy umístil na nejvyšší příčce, což znamená, že se jedná o nejrozvinutější region s největším západním potenciálem. Kauzality tohoto stavu lze hledat především v kladných výsledcích socioekonomických ukazatelů, jde především o vysokou úroveň kvality hospodářství (HDP, přeshraniční spolupráce, investice, příjmy). S odstupem necelých třech bodů souborného indexu následuje Pobřežní kraj, u kterého platí ta samá pravidla a u kterého se rovněž profiluje západní (vyspělý) charakter. Stejně jako u předchozí metody další místa obsadily Goreňsko a Goriško. Pátým regionem, který nabývá západních hodnot dle této metody, je Jihovýchodní Slovinsko. Rozdílnost, která vyvstává oproti pořadnickové metodě, připadá právě na Notraňsko. Jako poslední dosáhl tento region hodnoty souborného indexu vyšší než 100 a tím pádem je patrné, že je možno ho zařadit mezi 6 západních regionů. Tento jev je viditelný z další tabulky, ze které je patrné, že všech 6 nejvyspělejších regionů, které mají západní charakter, nabývá hodnoty vyšší než 100. Naopak ostatní regiony vyprofilované jako východní, neboli s nižší mírou vyspělosti, mají souborný index nižší než 100.

Potvrdilo se, že nejzaostalejším regionem je Pomursko (77,1). V případě odchylky od mediánu je odstup od ostatních regionů lépe viditelný a mnohem markantnější, neboť bylo užito přímo hodnot, které tento kraj charakterizují v jednotlivých indikátorech. Důvodem, proč tento region vyvstal jako nejzaostalejší, je především jeho marginální poloha, založení na tradičních hodnotách a venkovském způsobu života. Podobný problém se objevuje i u druhého nejhůře umístěného regionu Korutan. I přes poměrně značný odstup od posledního regionu se nedokázal odpoutat od předposlední příčky. Až následující regiony, kterými jsou Podravsko, Saviňsko, Zasávsko a Dolní Posávsko, mají pozměněná pořadí, přičemž dle této metody není mezi ně třeba počítat již zařazený region Notraňsko. Především Zasávsko zaznamenalo vzestup díky vysokým hodnotám u míry urbanizace. V případě, že by se na tento indikátor nebral ohled, dostalo by se Zasávsko na úroveň výsledků Podravska, takto se nachází ve vyrovnané skupině společně se Saviňskem a Dolním Posávskem. Rozdílnost v pořadí je třeba připisovat tomu, že byly brány v potaz skutečné číselné charakteristiky, které přísluší k jednotlivým indikátorům. Avšak nejedná se o nijak závratné rozdíly ve výsledcích

souborných indexů, lze hovořit pouze o drobných odchylkách (několik desetín), které poté ovlivňují konečné pořadí, nikoliv pak umístění regionu dle územní polarity.

Tabulka č. 7: Odchytky a indexy vybraných indikátorů statistických regionů Slovinska

Indikátor/kraj	Pobřežní kraj	Goriško	Goreňsko	Centrální Slovinsko	Notraňsko	Jihovýchodní Slovinsko	Dolní Posávsko	Zasávsko	Saviňsko	Korutany	Podravsko	Pomursko
HDP/obyvatel	128,8	111,8	97,0	168,6	85,6	109,2	101,2	78,5	105,2	88,6	98,8	77,6
Míra nezaměstnanosti	128,2	121,8	126,4	122,7	122,7	109,1	89,1	91,8	92,8	80,9	77,3	27,3
Zaměstnanost v terciéru	134,8	108,0	112,7	144,3	95,9	85,8	84,3	94,6	96,8	95,1	112,5	103,2
Průměrná mzda	108,3	106,1	105,2	122,6	93,6	105,7	100,4	102,7	99,4	98,1	100,6	95,8
Podíl VŠ vzdělaných	115,9	110,3	117,4	146,6	106,8	99,7	90,2	88,7	96,2	91,2	100,3	79,1
Celkový přírůstek	104,9	101,0	106,5	112,3	101,5	106,0	97,0	86,2	100,4	95,9	99,0	92,3
Míra urbanizace	116,8	85,4	119,4	152,8	96,4	99,0	82,6	157,7	101,0	86,5	120,0	79,7
Míra rozvodovosti	121,7	87,0	113,0	113,0	78,3	95,7	113,0	95,7	104,3	60,9	104,3	95,7
Podíl cizinců	208,0	114,7	96,0	149,3	130,7	96,0	112,0	88,0	104,0	56,0	74,7	24,0
Míra religiozity	115,7	103,9	101,1	110,8	93,2	98,9	95,0	115,6	95,2	93,9	108,2	77,7
Index ekonomický	125,0	111,9	110,3	139,6	99,5	102,5	93,8	91,9	98,6	90,7	97,3	76,0
Index sociální	114,8	95,9	114,1	131,2	95,8	100,1	95,7	107,1	100,5	83,6	105,9	86,7
Index pro ostatní	161,9	109,3	98,6	130,1	112,0	97,5	103,5	101,8	99,6	75,0	91,5	50,9
Celkové pořadí	128,3	105,0	109,5	134,3	100,5	100,6	96,5	99,9	99,6	84,7	95,6	75,3
Celkové pořadí	2	4	3	1	6	5	9	7	8	11	10	12

Zdroj: vlastní zpracování

Výsledky obou dvou způsobů faktorové analýzy lze považovat za relevantní. U indikátoru celkového přírůstku bylo třeba použít zvláštního způsobu úpravy hodnot, který je blíže popsán ve třetí kapitole. Důvodem tohoto zpracování byl fakt, že záporné hodnoty by zkreslovaly výsledek indexu pro sociální ukazatele a tím pádem by měly vliv na souborný index. Tím spíše, že by se jak záporné, tak kladné hodnoty odchylky ocitaly ve vysokých číslech, které by zkreslení výsledků umocnily. Po použití pořadníkové metody, kde vyvstal problém s notraňským regionem, který byl vyřešen použitím pravidla neexistence enkláv, byl výsledek následující metodou potvrzen, přičemž tento způsob vyprofiloval 6 západních regionů včetně Notraňska bez použití neexistence enkláv. Oba dva způsoby tak podávají komplexní a relevantní pohled na problematiku územní polarit Slovinska.

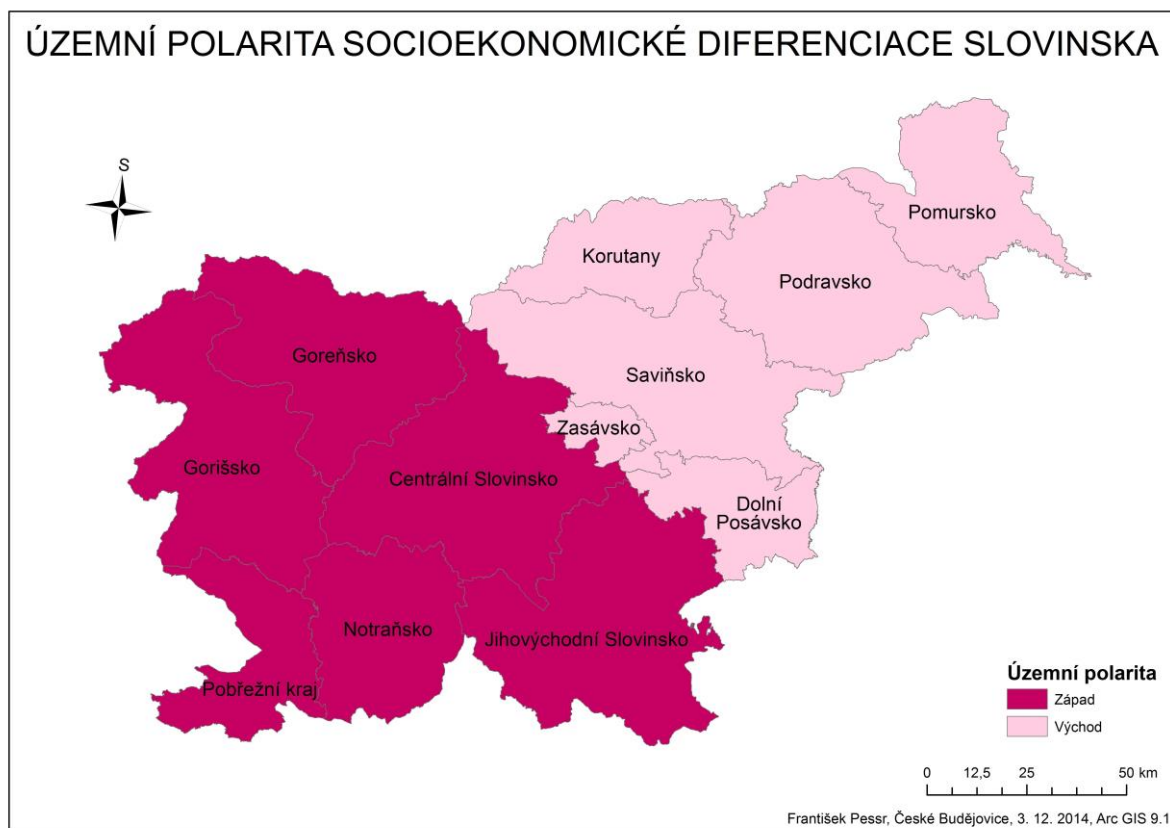
6. Syntéza územní polarity Slovinska

Poznatky, které přinesla analytická část práce, jsou výchozími prvky pro syntézu. Pomocí jednotlivých ukazatelů, které byly rozčleněny do třech skupin, došlo k detekci územní polarity jednotlivých regionů. Mezi cíle, které si práce vytyčila, patřilo určování hlavních determinantů, které tento stav zapříčinily, zjišťování prostorových pravidelností na základě územních disparit a s tím související detekce eventuálního gradientu. Dalším úkolem, který tato kapitola řeší, je kategorizovat indikátory dle míry polarity, kterou vykazují, do třech kategorií. Syntéza se věnuje shrnutí informací, problematice postavení Slovinska v Evropě a diferenciací slovinských regionů. Dostává se také k určitým specifikům, které v práci vyvstaly.

Historický pohled na vývoj slovinského území může částečně poodhalit determinanty, které ovlivnily výsledné hodnoty. Už samotný fakt, že Slovinsko se v průběhu dějin nevyvíjelo izolovaně, ale vždy bylo součástí nějakého většího celku, předznamenává, že se jedná o stát, který byl výrazně ovlivněn vnějšími vlivy a kulturami jiných států. Hranice území byly historicky často měněny a uzpůsobovány dle státních útvarů, pod které území Slovinska spadalo, popřípadě se i dělilo. Dle složitého vývoje a příslušnosti k jiným větším státním útvarům patřilo území Slovinska pod ekonomicky i kulturně odlišné oblasti, které zapříčinily samotný vývoj slovinských regionů. Slovinsko působilo jako periferní oblast silného Rakouska-Uherska, podléhalo nadvládě západních mocných státních útvarů. Především západní část území dnešního Slovinska připadala pod nadvládu Franků, stejně tak jako ani ne po desetiletí trvající nadvlády Francouzů v dobách Napoleonských válek. Naopak také tvořilo část separované východní Evropy v době po druhé světové válce.

Historické příčiny a současný stav země, jež bude ještě více nastíněn v dalším oddílu syntézy, se Slovinsko řadí ke státům, u kterých je možné indikovat územní gradient na základě vyhodnocení zvolených indikátorů. V metodické části je popsán přesný postup při hodnocení ukazatelů dle hodnot jejich výsledků. Z tohoto pohledu a z hlediska analytické části je patrné, že Slovinsko lze na základě územní polarity rozdělit na dvě části, a sice vyspělý Západ a zaostalejší Východ. K západním regionům patří Goreňsko, Goriško, Pobřežní kraj, Centrální kraj, Notraňsko a Jihovýchodní Slovinsko. Jako východní se nakonec vyprofilovaly Zasávsko, Dolní Posávsko, Saviňsko, Korutany, Podravko a Pomursko. Výsledky jsou prezentovány ve formě výsledného mapového výstupu, který poukazuje na západovýchodní gradient.

Mapa č. 11: Územní polarita socioekonomické diference Slovinska

Zdroj dat: vlastní zpravodajství

Je třeba také zmínit určitá specifika v územní diferenciaci, které práce prokázala. Jedním takovým je problematika Notraňska. Jak již poslední mapový výstup ukazuje, země je diferenciována do dvou polovin. Potvrzuje se předpoklad, že západní část území bude nabývat lepších hodnot a vykáže u sledovaných indikátorů socioekonomickou vyspělost. Převládá tak vertikální gradient, kdy Západ převyšuje Východ. Lze se zmínit o lehkém akcentu jihozápadního gradientu, avšak o něm nelze hovořit jako o převažujícím, lépe tak vystihuje územní dualitu definice západovýchodního gradientu. Jak již bylo zmíněno, dle územní diference se k západním regionům řadí Centrální kraj, podstata jeho dominance je popsána v následujícím odstavci. Dále se pak jedná o Pobrežní kraj, Goreňsko, Goriško, Jihovýchodní Slovinsko a Notraňsko. Právě poslední zmíněný region představuje druhé specifikum při bádání po územní diferenciaci sledovaného území. Výsledek první části faktorové analýzy (pořadníková metoda) poukázal na určitou profilaci k hodnotám východních regionů. Vzhledem k tomu bylo u této části faktorové analýzy aplikováno pravidlo neexistence enkláv ve smyslu generalizace, aby byla zachována celistvost územních celků (viz kapitola 5.4), která způsobila přesun Notraňska k západním regionům. Tato skutečnost nabyla na relevantnosti s výsledky druhé části faktorové analýzy (odchylky od mediánu). Zmíněná

metoda je založena na práci s přímými hodnotami příslušícím daným indikátorům. Bylo tak prokázáno, že Notraňsko právem lze řadit k západním regionům i přes malé procentuální rozdíly, jako poslední z krajů překročil 100 bodovou hranici souborného indexu. Aplikace pravidla neexistence enkláv byla vhodně zvolena pro první metodu faktorové analýzy, u druhé již ani její užití nebylo opodstatněné, takže lze relevantně řadit Notraňsko k západním vyspělým regionům.

Dalším specifikem v územní diferenciaci bylo výsadní postavení Centrálního Slovinska. Důležitým faktorem, který tuto skutečnost ovlivňuje, je přítomnost hlavního města. Lublaň je nejen hlavním a největším městem Slovinska, ale také ekonomickým a kulturním centrem. Zejména jeho postavení v souvislosti s ekonomickými indikátory působí zcela neotřesitelně. Po synchronizaci všech ukazatelů může Centrálnímu kraji konkurovat pouze Pobřežní kraj. Nicméně postavení v hospodářské důležitosti je pro Lublaň a k ní přilehlý kraj nezdolný. Samotné hlavní město dosahuje kolem 25 % veškeré statní ekonomické produkce. Nejlepších, tudíž nejzápadnějších hodnot tento kraj dosahuje s odstupem především u míry HDP, s tím je svázáno také platové ohodnocení. Region dosahuje také nízké míry nezaměstnanosti a ze sociálních ukazatelů jednoznačně dominuje v podílu vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Všechny tyto výsledky poukazují na vysokou ekonomickou vyspělost, která je provázána s mnoha kauzalitami, které budou více nastíněny v další části. Současná hospodářská prosperita Lublaně jasně převyšuje zbylé obcí (menší administrativní jednotky), které spadají do stejného regionu. Hlavní město poskytuje velké množství pracovních příležitostí, s čímž je provázána uplatnitelnost vysokoškoláků, vysoké platové ohodnocení a má samozřejmě významný vliv na nízkou míru nezaměstnanosti. Tento fakt zajišťuje více než 15 000 společností, které v Lublani sídlí. Důležitou roli hraje také geografická poloha, která se jeví jako velice strategická. Nejen, že se nachází v samotném srdci Lublaně, ale je i důležitou dopravní křižovatkou. Velký prim tak hraje provázanost se sousedními zeměmi, hlavně s Rakouskem, ale díky kvalitní infrastruktuře i s ostatními. Dá se tedy říci, že Lublaň nejen polohou a významem hlavního města, ale především svou ekonomickou a kulturní vyspělostí, tvoří samotné jádro slovinského státu. I z historického hlediska bylo hlavní město důležitým centrem, klíčovým se stalo především při průmyslové revoluci, kdy přes ni byla vedena železniční trať vedoucí z Vídně. Lublaň hraje nezastupitelnou roli ve slovinských poměrech a díky ní zaujímá Centrální Slovinsko výsadní postavení a řadí se jednoznačně mezi vyspělé západní regiony.

Po Centrálním regionu, který neleží v samotném západu země, avšak svou polohou je k této části právem zařaditelný, se jako další region vyprofiloval Pobřežní kraj. Tato oblast má

jako jediná přístup k moři a je jedním z turisticky nejvytíženějších regionů. Jeho vysokou prosperitu lze hledat především u ekonomických ukazatelů. V nich dosahuje hned po nejvyspělejšímu regionu nejlepších hodnot, což je zapříčiněno strategickou polohou regionu, jakožto důležité obchodní křižovatky a také významným vlivem turistického ruchu. Všechny západní regiony, snad kromě zmíněného Notraňska, se profilují jako západní především díky pozitivním hodnotám ekonomických indikátorů, vysvětlení lze hledat opět v přeshraniční spolupráci s vyspělou Itálií, Německem, Rakouskem a dalšími státy. Z východních regionů si ve srovnání ekonomických ukazatelů vedlo obstojně Saviňsko a Podravsko, což je svým způsobem očekávatelné díky přítomnosti druhého největšího slovinského města Mariboru. Avšak nazvat tyto regiony ekonomicky vyspělými v rámci všech regionů je pouze relativní. I přes svou dominanci ve východní části se ani zdaleka nemohou rovnat nejvyspělejšímu západnímu regionům a jen lehce se přibližují hodnotám, které nabývají západní regiony. Jednoznačně se jako nejvýchodnější nejen kvůli své marginální geografické poloze profiluje region Pomursko, což je dáno především venkovským způsobem života založeným na tradičním způsobu hospodaření.

Sociální indikátory představují přeci jen vyrovnanější výsledky v komparaci regionů. I proto nabývají západní regiony v obou metodách faktorové analýzy vyrovnanějších výsledků s regiony východními. Nicméně stále i u této skupiny ukazatelů lze hledat územní disparity. Například míra urbanizace je jedním z ukazatelů, který nevykázal žádnou míru územní polarizace a svými hodnotami vylepšil postavení východních regionů především pak Zasávsko. Nicméně i v případě sociálních ukazatelů je ve své podstatě patrná. Za povšimnutí stojí především hodnota odchylky od mediánu u Centrálního kraje v podílu vysokoškolsky vzdělaných osob, tato hodnota rapidně převyšuje ostatní. Kauzalitu tohoto stavu lze hledat především v kvalitě vysokého školství a v dostatečné nabídce pracovních příležitostí. I díky dominanci Centrálního regionu ve výsledné hodnotě zmíněného ukazatele se opět nejvyspělejší kraj umístil na prvním místě, tentokrát ne s tak velkým náskokem, přesto potvrdil, že není jen ekonomickým centrem Slovinska. Nejhorších hodnot tentokrát dosáhly Korutany, které se pohybují hluboko pod hranicí 100 v dílčím indexu pro sociální ukazatele. Důvody jsou spojené i se třetí skupinou ukazatelů, v nichž se nachází indikátor míry religiozity. Skutečnost, že Korutany obsadily poslední příčku v hodnocení sociálních indikátorů, poukazuje na životní styl místní populace založený na tradičních rodinných hodnotách.

Ostatní indikátory tentokrát vyprofilovaly jako nejzápadnější region Pobrežní kraj, a to s velkou převahou před druhým Centrálním krajem. I přesto, že je relevantnost výsledků nižší

než u předchozích skupin indikátorů z důvodu nižšího počtu sledovaných ukazatelů, dá se říci, že výsledky jsou důvěryhodné a lze i pomocí nich zkoumat územní disparity. I ve srovnání ostatních ukazatelů je patrný západovýchodní gradient. Většina západních regionů profiluje výsledky pozitivnější než regiony východní. Při navrácení se k Pobřežnímu kraji ovlivňuje jeho výborný výsledek především podíl cizinců na obyvatelstvu, ten se pohybuje dokonce nad hranicí 200 dílčího indexu. Tento jev je spojený především s historickými fakty, a sice, že jde o území, které bylo dlouhou dobu pod patronátem jiných států a Slovinci a slovinská kultura zde zaznamenala určitý ústup. Jedná se o oblast, kde se vyskytují především Italové a Chorvaté. Nejhůře se opět jednoznačně vyprofiloval Pomursko. Potvrdilo se tedy tvrzení, že se jedná o tradičně a venkovsky založený region nevyznávající moderní hodnoty, ale tradiční hodnoty života a rodiny.

Centrální kraj tak v podstatných socioekonomických indikátorech potvrdil svou dominanci, jediná skupina ukazatelů, ve které ho porazil Pobřežní kraj, skončil na druhém místě. Lze tak region s hlavním městem Lublaní prezentovat jako ekonomické a kulturní jádro celého Slovinska, kde je nejenom dostatek kvalitních finančních prostředků, ale také se jedná o kulturně vhodné místo pro život. Svoje západní postavení potvrdil také Pobřežní kraj a další západně položené regiony, které se vyprofilovaly jako dominantní ve většině dílčích indexů, tím pádem i celkového, souborného indexu. Z východních krajů se potvrdilo, že nejhůře je na tom Pomursko, které zaostává ve všech sledovaných aspektech. Právě u tohoto regionu se propast prokázala jako zdaleka nejhlubší. K důvodům, které byly již zmíněny, lze přidat i horší infrastrukturu, což je spojeno i s faktem periferního umístění v rámci slovinských regionů.

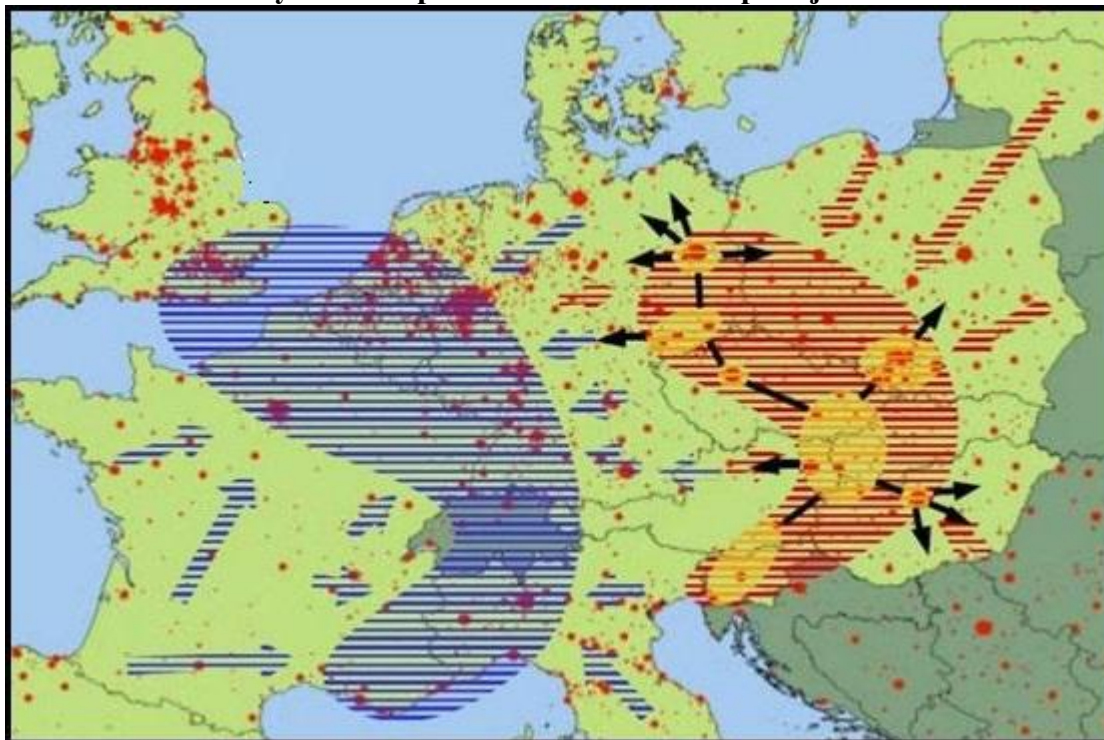
6.1 Hlavní determinanty územní polarity Slovinska

Při detekci determinantů majících vliv na územní polaritu sledovaného státu je třeba si uvědomit, že se jedná o celý soubor faktorů, které tuto skutečnost ovlivňují. Nelze říci, že některý z determinantů by působil separovaně. Vždy existuje určitá provázanost nebo odvolatelnost na jiné determinanty, které daný jev ovlivňují ve vzájemné kooperaci. Jedním z nejdůležitějších faktorů je poloha státu ve střední Evropě, která představuje přechodovou zónu mezi vyspělým Západem a zaostalejším Východem. Oba dva celky, procházely v průběhu dějin odlišným vývojem. Tyto vlivy působily, a dá se říci, že působí dodnes nejen na samotné státy, ale i na rozdílný vývoj územních celků uvnitř daných států.

Dalším faktorem, který má vliv na územní diferenciaci je vliv sousedních případně dalších států a jejich vzájemná spolupráce. Jak již bylo zmíněno v teoretické i analytické části,

Slovinsko se svou polohou nachází na území nově vznikajícího potencionálního jádra. Vedle známého Modrého banánu se seskupuje nové evropské jádro, které se se rozkládá na území států střední Evropy (obrázek č. 2). Název tohoto uskupení je příznačně Nový banán, dříve nazývaný jako Červený banán. Bližší popis je možno nalézt v kapitole 5.2.

Obrázek č. 2: Modrý banán a potencionální nové evropské jádro

zdroj: <https://hungarianspectrum.wordpress.com/2011/12/page/3/>

Nový banán obsahuje hned několik významných center, dá se říci, že samotná oblast je složena z více jader, které spolu vzájemně kooperují a spolupracují. Jedno z nejvýznamnějších jader je v okolí Budapeště, Vídně a Bratislavy, jihozápadním směrem se pak táhne jádrová odnož, která zasahuje Lublaň a západní území Slovinska. Slovinsko je oblastí Nového banánu pohlceno celé, avšak pouze západní část spadá pod jedno z významných center. Z tohoto vysvětlení tedy plyne fakt, že západní část země tvoří jedno z ekonomických center celé střední Evropy, což se projevilo i při zpracování práce. Především Lublaň, a s ní spojený Centrální kraj, je významnou dopravní a hospodářskou křižovatkou, což se tímto tvrzením potvrdilo. Důležitá je především přeshraniční spolupráce s vyspělými státy Rakouska a Itálie, což má na územní disparity také velký vliv. Mimo spolupráce s dalšími hraničícími státy (Maďarsko a Chorvatsko) jde o spolupráci s dalšími státy nejen Nového banánu (Česká republika), ale i například s Německem. Nutné je promluvit nejen o vzájemné spolupráci jádrových částí, ale i o spolupráci v jednom samotném jádru, které

západní Slovinsko zaujímá. Spolupráce těchto regionů ve spojení s dalšími centry vyznívá jednoznačně ve prospěch západní části Slovinska.

Při hledání determinantů, které ovlivnily stav územní polarizace Slovinska, je třeba vrátit se zpět do dějin a určit historické determinanty tohoto stavu. Detailně je problematika historického vývoje popsána v kapitole 4.2. Historický kontext není možné vynechat, neboť nám předkládá obraz vývoje dějin ovlivňující současné formování socioekonomických vlivů na současnou podobu hospodářské prosperity. Od 8. století dochází ke změně vnímání evropského prostoru (západovýchodní gradient), což znamená vyspělý Západ a zaostalejší Východ, se v průběhu dějiny tyto disparity více či méně prohlubovaly. Na území Slovinska postupem času mělo vliv velké množství zemí a jejich kultur (Francouzi, Němci). Tento fakt také ovlivňoval územní disparity. Za dob Rakouska-Uherska byla pozice Slovinska spíše periferního charakteru. Jedním z důležitých, avšak krátkých časových období, byla francouzská nadvláda, která umožnila Slovinsku autonomní vývoj a navrácení slovanské hrdosti. Určitý zlom ve vývoji dějin znamenala průmyslová revoluce, v této době ve Slovinsku vybudovala železniční trať vedoucí z Vídně do Lublaně. Z ní vedlo několik odnoží, přičemž ta nejdůležitější se táhla přes tehdy významná průmyslová centra Maribor, Celje, Lublaň a Jesenici. De facto šlo o spojení průmyslových center na severu země utvářejících tzv. Průmyslový pŕlmesíc. V dobách průmyslové revoluce se tedy dalo hovořit o severojižním gradientu, neboť všechna tato města leží na severu země. V této době jižní část zaměřující se především na zemědělskou produkci značně strádala. Jak je však z výsledků práce patrné, tento trend s postupným zprůmyslněním zbylých oblastí a pozvolnou transformací ekonomiky vymizel. Na existenci Průmyslového pŕlmesíce také spočívala jedna z hypotéz práce. Další z milníků byla jako pro většinu států Evropy druhá světová válka. Ta zapříčinila, že v jednu dobu bylo území Slovinska rozděleno mezi jiné státy. V případě Rakouska, jakožto sousedního státu, nelze říci, že bylo pod jeho vlivem, spíš pod vlivem nacistického Německa, velká část patřila Itálii a Chorvatsku a malá část na východě Maďarsku. I z tohoto faktu lze vyčíst určité rysy vývoje územní diferenciaci, kdy se východní část vyvíjela pod maďarským vlivem. Naopak západní část byla nejen v období 2. světové války pod vlivem daleko vyspělejší Itálie. Druhá světová válka významně ovlivnila chod evropských dějin a po ní nastal další, již několikrát zmiňovaný hluboký úpadek Východu. Pod nadvládou socialismu, který panoval i v Jugoslávii, pod níž Slovinsko po několik desetiletí patřilo, se země východní Evropy propadly do hluboké ekonomické krize. To ještě více ovlivnilo bipolární vnímání evropského prostoru. Tento fakt v sobě nesl i působení na územní diferenciaci uvnitř samotných států střední Evropy.

Významná změna nastala po pádu socialismu na přelomu 90. let 20. století. Svět tak v plné míře zjistil, jaké hospodářské dopady měl totalitární a socialistický přístup východních gigantů. I přesto, že Jugoslávie nekooperovala se SSSR, důsledky socialismu se po jejím rozpadu projevily i zde. Slovinsko, jakožto historicky nejlépe se prezentující země ze všech zemí bývalé Jugoslávie, si tento status udrželo dodnes. Progres slovinské ekonomiky byl tak velký, že už dnes v některých ekonomických indikátorech předčívá státy západní Evropy (míra nezaměstnanosti, HDP a další). Slovinsko lze považovat jako stát střední Evropy, jehož především západní část se profiluje jako významné centrum evropského hospodářství v kooperaci i s ostatními středoevropskými jádry. Pokud vezmeme v potaz jen země střední Evropy, které se profilyovaly po pádu socialismu ve východní Evropě, je Slovinsko oblastí zaznamenávající největší pokrok a nejvyšší socioekonomickou prosperitu. Jak již bylo řečeno, vyspělý slovinský Západ je jednou z ekonomicky nejlépe se vyvíjející oblastí střední Evropy. Zmíněné (nejen) historické důvody lze hledat v přeshraniční spolupráci s vyspělou Itálií, Rakouskem a Německem a tvoří tak obchodní a dopravní křižovatku spojující hlavní centra zmíněného Nového banánu.

Vyspělé západní regiony poukazují na vzájemnou spolupráci, na vysokou úroveň ekonomického růstu a také přeshraniční spolupráci. Důležité indikátory jsou založeny na ekonomické a sociální bázi, jde především o míru HDP a s tím spojenou výši platů a podíl VŠ vzdělaného obyvatelstva. Tímto však výčet nekončí, vysokou úroveň ekonomiky vyspělého západu země zapříčiňuje také nízká míra nezaměstnanosti, či podíl lidí zaměstnaných ve službách, kde je třeba zmínit solidně se rozvíjející cestovní ruch. Přítomnost významných společností, ať už průmyslového charakteru, nebo takových, které se zaměřují na služby, to vše hraje významnou roli při pohledu na socioekonomickou dualitu Slovinska. Naopak východní část státu zaostává. I přesto, že by se v jiných státech střední Evropy východní část Slovinska profilyovala jako průměrný celistvý region, v porovnání se západní částí vlastní země jsou disparity mezi těmito celky viditelné. Východ je stále založený na tradičních rodinných a venkovských hodnotách, které nejsou příliš ovlivněny moderním stylem života (spatřitelné v míře religiozity, rozvodovosti atd.)

6.2 Kategorizace ukazatelů dle míry polarity

Poslední bod syntetické části a také poslední sekce před samotným závěrem práce se věnuje kategorizaci neboli rozčlenění zvolených ukazatelů (indikátorů) do skupin vzniklých na základě míry územní polarity. Důvodem tohoto kroku je především získání přehlednosti a ucelenosti v pohledu na výsledné hodnoty sledovaných indikátorů. Vycházelo se z výsledků

analytické části, konkrétně z druhého oddílu faktorové analýzy, která spočívala ve výpočtu odchylek od mediánů. Jednotlivé indikátory byly přiřazeny do třech vzniklých kategorií. Jednalo se o následující rozdělení dle míry polarizace: vysoká – středně nízká – nízká. Každá kategorie má určené své podmínky, přičemž do první skupiny spadají takové ukazatele, u nichž se významným způsobem projevil ve velké míře celkový gradient. Prostřední kategorii reprezentují takové indikátory, jež vykazaly středně nízkou míru polarizace a do třetí skupiny spadají takové ukazatele, které žádnou, byť sebemenší, polarizaci nevykázaly.

Tabulka č. 8: Dělení indikátorů dle míry polarizace

Míra územní polarizace	Indikátor
Vysoká	Míra nezaměstnanosti
	Celkový přírůstek
Středně nízká	HDP na byvatele
	Podíl zaměstnaných v terciéru
	Průměrná měsíční mzda
	Podíl VŠ vzdělaných osob
	Podíl cizinců
	Míra religiozity
Zanedbatelná	Míra urbanizace
	Míra rozvodovosti

Zdroj: vlastní zpracování

Do první kategorie spadají pouze indikátory, které v práci ukázaly vysokou míru polarizace. Je třeba říci, že jich nebylo mnoho, zcela jasný gradient vykazaly pouze dva ukazatele. Vysvětlení lze hledat především v tom ohledu, že aby bylo možno zařadit ukazatel do první kategorie, musí všechny jeho regiony splňovat jasně vyprofilovaný gradient bez výjimek a možných odchylek od zbylých regionů. V praxi to znamená, že pokud se gradient jasně profiluje, ale jeden nebo dva regiony ho ovlivní, nedá se již zařadit do první skupiny. Tímto selekčním sítím tak prošla pouze míra nezaměstnanosti a celkový přírůstek. Ekonomický ukazatel míry nezaměstnanosti, u níž je nejnižší hodnota detekována jako nejpozitivnější (popis principu hodnocení západních a východních hodnot je vysvětlen v metodické části), jasně určuje územní polaritu na území státu v převládajícím horizontálním (západovýchodním) směru. Poukazuje tak na tvrzení o dobrém ekonomickém stavu západních regionů a s tím spojenou nabídku pracovních příležitostí. Druhým ukazatelem zařazeným do první kategorie je celkový přírůstek. Dle tabulky, kde jsou souborné indexy odchylek od mediánu, podle níž je tato kapitola tvořena (lepší orientaci poskytují i mapové výstupy, avšak tvoření této kapitoly je založeno na výsledcích druhé metody faktorové analýzy), je patrné, že

všech šest západních regionů se pohybuje nad hranicí průměru Slovinska. Jediným menším problémem je, že Goriško a Goreňsko nabývají o něco málo nižších hodnot než zbylé západní regiony, nicméně popsaný gradient je zde dostatečně patrný.

Dalším problémovým ukazatelem z hlediska zařazení je podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Tento indikátor se pohybuje na samotném pomezí mezi první a druhou kategorií. I přes značnou polarizaci území je autorem zařazen do druhé skupiny středně nízké polariry. Nicméně chybou by nebylo ani zařazení do první skupiny, neboť procentuální odchylky u problémových dvou regionů jsou tak malé, že by postavení v první skupině bylo obhajitelné. Nicméně došlo k zařazení do druhé skupiny, která sjednocuje indikátory, jež dosáhly střední až nižší míry polarizace. Tato skupina byla mírně rozšířena o indikátory, které sice vykazují nižší míru polarizace, avšak nelze je zařadit do skupiny, která obsahuje pouze indikátory, které vůbec žádnou míru nevykazují. Do této skupiny tak mimo zmíněného podílu VŠ obyvatelstva spadá drtivá většina zbylých ukazatelů, kromě dvou. Výraznou polarizaci, avšak ne dostatečně velkou pro zařazení do první kategorie, zaznamenal podíl cizinců a průměrná měsíční mzda. Průměrnou měsíční mzdu znehodnocuje pouze výsledek Notraňského kraje, který dosahuje odchylky od mediánu přes 6 % negativním směrem, což představuje nejnižší hodnotu vůbec. Jak již bylo řečeno, Notraňsko představovalo už během postupu práce určitý problém a je vidět, že není zcela ekonomicky prosperujícím regionem, nahrazuje to však sociálními a ostatními ukazateli, které ho opravňují k řazení mezi západní regiony. Podíl cizinců prezentuje ukazatel, v němž dochází vůbec k největším sledovaným odchylkám. Pobřežní kraj dosahuje 108 % odchylky od mediánu, naopak poslední Pomursko 76 % odchylky opačným směrem (viz metodika). Dalšími indikátory, které lze zařadit do této skupiny, jsou HDP na obyvatele a zaměstnanost v terciéru, tyto ekonomické ukazatele sice nevykazují takové hodnoty, jaké by je opravňovaly k posunu do první kategorie, avšak celkem obstojně poukazují na západovýchodní gradient. Příčiny tohoto stavu byly vysvětleny již v předchozích částech práce.

Druhý z „ostatních“ ukazatelů je také možno zařadit do druhé skupiny ze stejných důvodů jako předešlé, přičemž je patrná profilace územní polariry na základě tradičně založeného východu. Tímto byly vyčerpány veškeré indikátory, které byly zařazeny do předchozích kategorií a zbyly dva ukazatele, jež během analýzy žádnou míru územní polariry nevykázaly. Jedná se míru rozvodovosti a také míru urbanizace. U obou těchto ukazatelů je patrné, že i když je Slovinsko diferencováno na dva územní celky s rozdílnou socioekonomickou prosperitou, tak se stále jedná o stát, kde se udržují určité tradiční hodnoty a zvyky i ve větších městech. Proto nevytvářejí až tak velké morální rozdíly, i přesto, že

identifikovatelné jsou. Míra urbanizace ve svých výsledcích představuje poměrně velké rozdíly mezi jednotlivými kraji v odchylkách od mediánu. Míra rozvodovosti sice žádnou míru polaritu nevykázala, nicméně svou roli opět potvrdily ty nejvyspělejší regiony v čele s Pobřežním a Centrálním krajem. Naopak Korutany dosáhly nejnižšího (nejvýchodnějšího) výsledku a potvrdily svou průběžnou profilaci v region vycházející z tradičních rodinných hodnot, venkovského osídlení (determinováno přírodními podmínkami) a zaostalejších metod hospodaření, kde je možné region jednoznačně řadit k východním regionům.

7. Závěr

Téma bakalářské práce se týkalo analyzování územní polarizace socioekonomické diferenciace Slovinska. Hlavní cíl spočíval ve snaze detekovat územní disparity za pomoci analýzy vybraných indikátorů. Celá práce částečně spočívá na předpokladu, že střední Evropa se v průběhu dějin vyprofilovala jako jakási přechodová zóna mezi vyspělým Západem a zaostalejším Východem (Nováček 2012, Křen 2005, Wandycz 2004, z čehož také vychází hlavní vstupní hypotéza. Další dílčí cíle spočívaly v odhalení hlavních determinantů, které se podílely na profilaci regionálních disparit, dle vykazované míry polarizace kategorizovat jednotlivé indikátory a dekonstruovat případný gradient a jeho převažující směr na základě socioekonomických rozdílů mezi regiony.

Úvod bakalářské práce spočíval v nastínění problematiky regionalizace evropského prostoru, v přednesení motivačních prvků autora a v neposlední řadě byly vytyčeny cíle a formulovány hypotézy. Teoretická část práce zaujala pozici druhé kapitoly a měla za úkol vypořádat se s teoretickými přístupy, které jsou svázány s územní polaritou. Diskuze s literaturou přinesla představení důležitých děl a prezentaci hlavních myšlenek. Metodická část představuje důležitý prvek pro zvládnutí postupů využívaných v analytické části. Bylo provedeno vymezení územních jednotek, vybrány indikátory, které se svým charakterem rozdělily do tří vzniklých kategorií na ekonomické, sociální a ostatní. Poslední část metodiky se věnovala postupu při práci s faktorovou analýzou, která byla řešena ve dvou formách. Před samotným jádrem práce bylo ještě třeba zařadit Slovinsko do současného evropského kontextu, k čemuž se vázala interpretace historických faktů, které měly vliv na formování státních útvarů. Analytická část pak tvořila samotné jádro práce, nejprve bylo třeba přistoupit k práci s jednotlivými indikátory, s čímž souvisela i tvorba mapových výstupů pro lepší a rychlejší orientaci. Poté došlo k aplikaci faktorové analýzy v podobě pořadníkové metody a odchylky od mediánu. Výsledky analýzy byly stěžejními pro syntézu, která se věnuje diferenciaci Slovinska a detekuje determinanty, které se na výsledných disparitách projevují. V neposlední řadě byla učiněna kategorizace indikátorů dle míry územní polarizace.

Na základě výsledků analytické části, která se zabývala rozborem zvolených indikátorů, je možné určit vyprofilovaný západovýchodní gradient. Toto zjištění rozdělilo území Slovinska na vyspělejší Západ a zaostalejší Východ v poměru regionů 6 : 6. K „západním“ regionům se pak řadí Pobřežní kraj, Goreňsko, Goriško, Centrální Slovinsko, Notraňsko, Jihovýchodní Slovinsko. Naopak za „východní“ lze považovat Zasávsko, Dolní Posávsko, Saviňsko, Korutany, Podravsko a Pomursko.

V obou variantách faktorové analýzy, tedy pořadníkové metodě i odchylce od mediánu se jako nejvyspělejší prezentovalo Centrální Slovinsko, na jehož území se nachází hlavní město Lublaň. Centrální oblast se ukazuje jako nejlépe ekonomicky i sociálně rozvinutý regiony, což je zaleženo na výhodné geografické poloze, kvalitní infrastruktuře a dostatečném počtu kvalitně finančně ohodnocených zaměstnání, které poskytují zahraniční firmy, z čehož vyplývá kvalitní přeshraniční spolupráce a tok zahraničních investic. Po uplatnění obou metod se za nejméně rozvinutý region dá považovat Pomursko. Tento region byl (nejen) historicky svázán se svým maďarským susedem, což může reflektovat tvrzení, že docházelo k pomalejšímu rozvoji tohoto kraje oproti západním regionům. Jeho nevýhodou je také marginální poloha a způsob hospodaření založený na tradičních metodách. Po užití první metody faktorové analýzy se mezi východní regiony vyprofilovalo i Notraňsko, které vykazovalo na rozdíl od ostatních západních krajů horší ekonomické výsledky. Přistoupilo se k aplikaci teorie neexistence enkláv, která spočívala ve vyloučení odděleného regionu pro zachování celistvosti území. Druhá metoda, založená na práci s konkrétními hodnotami dokázala výsledek první varianty faktorové analýzy být jen nepatrným rozdílem vyvrátit a po sloučení s první metodou rozdělit území Slovinska dle popsaného systému. Nejvyšší míru územní polarizace ze sledovaných indikátorů dosáhl celkový přírůstek a míra nezaměstnanosti. Mezi ukazatele, které profilaci gradientu neprokázaly vůbec, se zařadily míra urbanizace a míra rozvodovosti. Ostatní indikátory se zařadily do kategorie, která vykazuje střední až nižší míru územní polarizace.

Již zmíněnou hlavní vstupní hypotézu je možno označit za pravdivou, avšak vzhledem k malému území Slovinska jsou územní disparity pozorovatelné v nižší míře, než u větších státních celků. Faktorová analýza sledovaných indikátorů indikovala územní disparity za pomoci souborných indexů. Proto se přistupuje k tvrzení, že vyspělý Západ převyšuje do určité svou vyspělostí dle sledovaných ukazatelů zaostalejší Východ. Jednoznačné disparity jsou pozorovatelné v porovnání nejzápadnějších a nejuvýchodnější regionů. Na první hypotézu svým zaměřením navazuje i druhá, která spočívala na předpokladu, že relativně malá velikost státu nebude dostačující k prokázání gradientu a většina indikátorů polarizací území neprokáže. Odpověď na tuto tezi je již z části popsána výše. Velikost území Slovinska má vliv na prokazatelnost převažujícího gradientu, zejména u regionů, které se nachází na pomezí západovýchodní hranice. Nicméně i přes toto tvrzení je možné západovýchodní gradient detekovat. Co se týká míry polarizace, pouze dva ukazatele vykázaly zanedbatelnou hodnotu, většina z indikátorů vyprofilovala (ve vyšší či nižší míře) alespoň středně vysokou míru územní polarizace a dva indikátory se projeví jako silně polarizační. Třetí teze byla založena

na tvrzení, že západní část bude položena na modernějších hodnotách. Naopak východní regiony by si měly udržet svou tradici. Na základě toho by se pak rozdílnost měla projevit hlavně v indikátorech míry religiozity a míry rozvodovosti. Tuto hypotézu nelze zcela potvrdit, ale ani vyvrátit. Míra rozvodovosti dokonce patří mezi ukazatele, které nevykázaly žádnou míru polaritu. Míra religiozity sice určitý trend v diferenciálním rozložení ukázala, avšak ne tak výrazně, jak se dalo očekávat. Proto lze říci, že se teze zcela nenaplnila, avšak z části opodstatněná je. Příčinu lze hledat nejen v tom, že východní regiony si zachovávají tradiční identitu, ale že celá země si udržuje své morální zvyklosti a zásady, které zůstávají i přes moderní kulturní vlivy relativně neměnné. Dalo by se říci, že jsou schopni přizpůsobit se současným potřebám, ale zároveň si udržet svůj vlastní postoj. Čtvrtá hypotéza byla založena na tvrzení, že územní polarita bude ovlivněna sousedními státy a přítomností potenciálního jádra Nového banánu. S touto hypotézou nezbývá než souhlasit. Prokázala se ve všech jejích částech, přičemž byl prokázán vliv nově vznikajícího evropského jádra a přeshraniční spolupráce na hospodářskou prosperitu jednotlivých regionů. Poslední hypotéza se dotýkala historické průmyslové zóny, která se nacházela v ose železniční tratě vedoucí z Mariboru přes Celje, Lublaň až do Jesenice. Mělo se za to, že by si tento „Průmyslový půlměsíc“ mohl ponechat své výsadní postavení a poukázat tak na severojižní gradient. Tato myšlenka se však nepotvrdila. Modernizace a nové trendy v hospodářském systému odsunuly význam této dopravní osy pouze do historické roviny

Hlavní cíl bakalářské práce tedy spočíval ve vyřešení problematiky týkající se územní polaritu socioekonomické diferenciace Slovinska založené na analýze vybraných indikátorů. V práci je také podaný pohled na středoevropský prostor zasazený do kontextu celé Evropy s vlivem determinantů, které působí na disparity u daného státu. Vzhledem k charakteru práce a proměnlivosti dat má aktuální podoba omezenou dobu platnosti. V čemž spočívá i její možné další rozšíření na nižší administrativní jednotky, stejně tak jako je možná práce s vyšším počtem sledovaných indikátorů.

8. Seznam užitých literatury a internetových zdrojů

- BERNARD, J. (2012): Spatial Patterns in the Development of Czechia's Rural Municipalities. *Geografie*, 117, No. 1, s. 72–94.
- BÉREND, I. T., RÁNKI, G. (1974): Economic Development in East-Central Europe in the 19th and 20th Centuries. Columbia University Press, New York – London, 402 s.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2011): Teorie regionálního rozvoje. Karolinum, 344 s.
- DAVIES, N. (2007): Europa między wschodem a zachodem. Znak, Kraków, 351 s.
- FERDA, J. (2007): Slovinsko v EU: stredoevropské, alpské, středomořské a balkánské rysy v charakteristice státu, Diplomová práce, Geografický ústav PřF MU, Brno, 165 s.
- GURŇÁK, D. (2007): Vývoj politickej mapy stredovýchodnej a juhovýchodnej Európy - historickogeografická analýza. KartPrint, Bratislava, 208 s. + CD-ROM.
- HAGGETT, P. (1983): *Geography: A Modern Synthesis*. Harper&Row Publishers, New York, 620 s.
- HALECKI, O. (2000): Historia Europy – jej granice i podzialy. Lublin, 186 s.
- HAMPL, M. a kol. (2001): Regionalni vyvoj: specifika česke transformace, evropska integrace a obecna teorie. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra socialni geografie a regionalniho rozvoje, Praha, 328 s.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P. (2001): Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti. *Geografie – Sborník ČGS*, 106, č. 1, s. 1–11.
- HAVLÍČEK, T., JANČÁK, V., CHROMÝ, P., MARADA, M. (2005): Vybrané teoretickometodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. In: Novotná, M. (ed.): *Problémy periferních oblastí*, KSGRR PřF UK, Praha, s. 6–24.
- HOLAKOVSKÝ, J. (2014): Územní polarita socioekonomické diferenciace Slovenska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 59 s.

- JORDAN, T. G. (1996): The European Culture Area. HarperCollins College Publishers, New York, 428 s.
- KREJČÍ, O. (2000): Geopolitika střeoevropského prostoru. Horizonty zahraniční politiky České republiky a Slovenské republiky. Ekopress, Praha, 319 s. (2. vydání 2010)
- KŘEN, J. (2005): Dvě století střední Evropy. Argo, Praha, 1109 s.
- KUTSCHERAUER, A. a kol. (2009): Regionální disparity v územním rozvoji České republiky – jejich vznik, identifikace a eliminace. Průběžná výzkumná zpráva. WD-55-07-1. Ekonomická fakulta, VŠB – Technická univerzita v Ostravě, Ostrava, 87 s.
- KUBÍČEK, M. (2009): Změny národnostní struktury zemí bývalé Jugoslávie po roce 1991. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra rozvojových studií, 116 s.
- LEŽÁKOVÁ, L. (2014): Územní polarita socioekonomické diferenciacie Rakouska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 69 s.
- MADDISON, A. (2002): The world Economy: A Millenial Perspective. OECD – Development Centre Studies, Paris, 383 s.
- MAGOCSI, P. R. (2002): Historical Atlas of Central Europe. University of Washington Press, Seattle, 274 s.
- MICHALSKI, T. (2005): The Geographical Aspects of the Transformation Process in Central and East-Central Europe. Bernardinum, Gdynia, 235 s.
- MULÍČEK, O. (2005): Faktorová analýza segregace - příklad Brna. In: Prevence prostorové segregace. Ministerstvo pro místní rozvoj, Univerzita Karlova v Praze, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 60 -70
- NOVÁČEK, A. (2012): Dualita Evropy: historickogeografická analýza. Nakladatelství ČGS – edice Geographica, Praha.
- NOVÁČEK, A. (2012): Historical-geographical Aspects of Duality in Europe. Historická geografie – Historical Geography, 38, No. 1, HÚ AV ČR, Prague, p. 185-203.

- NOVÁČEK, A. (2013): Historical-Geographical Determinants of the Origin of the west-east territorial disparities in the Central European Countries. Rukopis. České Budějovice, 33 s.
- PURŠ, J. (1973): Průmyslová revoluce. Vývoj pojmu a koncepce. Academia, Praha, 733 s.
- RUPNIK, J. (1992): Jiná Evropa. Prostor, Praha, 352 s.
- RYCHLÍK, J., TONKOVÁ M., HLADKÝ, L. (2011): Dějiny Slovinska. Nakladatelství lidové noviny, Praha, 441 s.
- SZÜCS, J. (2001): Tri historické regióny Európy. Kalligram, Bratislava, 131 s.
- ŠESTÁK, M. a kol. (1998): Dějiny jihoslovanských zemí. Nakladatelství lidové noviny, Praha, 759 s.
- TOMAŠKOVÁ, I. (2010): Vnitřní struktura města České Budějovice; aplikace metody faktorové analýzy. Bakalářská práce, Geografický ústav PřF MU, Brno, 64 s.
- TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. a kolektiv (2008): Ekonomická a sociální geografie. 1. vydání. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 411 s.
- VÁCHA, L. (2014): Územní polarita socioekonomické diferenciacie Polska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 77 s.
- WALLERSTEIN, I. (1979): The Capitalist World-Economy. Cambridge, MA, Cambridge University Press, 320 s.
- WANDYDZ, P. S. (2004): Střední Evropa v dějinách od středověku do současnosti. Academia, Praha, 302 s.
- ZWETTLER, O. (1992): Historická geografie světa I.: Evropa (5.–17. století). Masarykova Univerzita, Brno, 227 s.

Internetové zdroje

- BRÁZDIL, R., KOLÁŘ, M., PROŠEK, P., TARABOVÁ, Z., WOKOUN, R. (1995): Statistické metody v geografii. Brno, http://geography.upol.cz/soubory/lide/kladivo/STG/STG_Statisticke_metody_v_geografii_%28skriptum%29.pdf (5. 12. 2013)

BUSINESSINFO (2012)

<http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/slovinsko.html> (4. 12. 2013)

EUROSTAT (2012): Regional Statistics,

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/database, (4. 12. 2013)

NOVÁK, J., NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce sociálně – ekonomické diferenciacie obcí v České republice. Praha,

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/ebc816f4f0118b5ebd28a57282adf20b6a2fc2d7_Novak%20soccas2011-4.pdf, (4. 12. 2013)

SURS (2012): Slovinske regije ve številkah 2012,

http://www.stat.si/stat_urad.asp (11. 12. 2013)

WIKIPEDIA (2014): Geografie,

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Port%C3%A1l:Geografie> (17. 2. 2014)

9. Seznam mapových výstupů

Mapa č. 1: HDP na obyvatele v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010.....	34
Mapa č. 2: Míra nezaměstnanosti v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010.....	36
Mapa č. 3: Podíl osob zaměstnaných v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010.....	37
Mapa č. 4: Průměrná měsíční mzda v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010.....	38
Mapa č. 5: Podíl VŠ vzdělaných osob v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010.....	40
Mapa č. 6: Celkový přírůstek/úbytek obyvatelstva v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010.....	42
Mapa č. 7: Míra urbanizace v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010.....	43
Mapa č. 8: Míra rozvodovosti v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010.....	44
Mapa č. 9: Podíl cizinců v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010.....	47
Mapa č. 10: Míra religiozity v jednotlivých regionech Slovinska v roce 2010.....	48
Mapa č. 11: Územní polarita socioekonomické diferenciacie Slovinska.....	54

10. Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Přehled sledovaných ukazatelů územní polarity.....	18
Tabulka č. 2: Řazení indikátorů dle jejich hodnot k Západu a Východu.....	20
Tabulka č. 3: Sledované ekonomické ukazatele za jednotlivé statistické regiony Slovinska...34	
Tabulka č. 4: Sledované sociální ukazatele za jednotlivé regiony Slovinska.....	40
Tabulka č. 5: Sledované ostatní ukazatele za jednotlivé statistické regiony Slovinska.....	46
Tabulka č. 6: Pořadí a indexy vybraných indikátorů statistických regionů Slovinska.....	49

Tabulka č. 7: Odchytky a indexy vybraných indikátorů statistických regionů Slovinska52

Tabulka č. 8: Dělení indikátorů dle míry polarity61

11. Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Index kvality života (HDI) u států Evropské unie v roce 201027

Obrázek č. 2: Modrý banán a potencionální nové evropské jádro58

12. Seznam příloh

Příloha č. 1: Hodnota dílčích ukazatelů celkového přírůstku

NUTS 3	Živě narození/1000 obyv. (2010)	Zemřeli/1000 obyv.(2010)	Přistěhovali/1000 obyv.(2010)	Vystěhovali/1000 obyv.(2010)
Pomursko	8,8	11,0	21,1	22,0
Podravsko	9,7	9,8	23,7	24,2
Korutany	9,6	9,0	22,5	27,6
Saviňsko	10,9	9,3	25,7	28,5
Zasávsko	9,3	10,9	20,6	30,1
Dolní Posávsko	10,3	11,3	32,3	31,8
Jihovýchodní Slovinsko	11,6	9,1	28,6	28,4
Notraňsko	10,9	10,2	36,7	36,1
Centrální Slovinsko	12,1	7,7	34,5	32,2
Goreňsko	11,9	8,4	23,0	23,9
Goriško	10,9	9,7	28,2	29,0
Pobřežní kraj	10,3	9,0	44,8	43,0

Zdroje: SURS (2012), vlastní zpracování.

Příloha č. 2: Výsledné indexy celkového přírůstku

NUTS 3	Živě narození/1000 obyv., (2010)	Zemřeli/1000 obyv.(2010)	Přistěhovali/1000 obyv.(2010)	Vystěhovali/1000 obyv.(2010)	Index celkového přírůstku
Pomursko	83,0	84,2	78,3	123,5	92,3
Podravsko	91,5	96,8	91,8	115,8	99,0
Korutany	90,6	105,3	83,5	104,0	95,9
Saviňsko	102,8	102,1	95,7	100,9	100,4
Zasávsko	87,7	85,3	76,4	95,3	86,2
Dolní Posávsko	97,7	81,1	119,9	89,4	97,0
Jihovýchodní Slovinsko	112,3	104,2	106,1	101,2	106,0
Notraňsko	102,8	92,6	136,2	74,4	101,5
Centrální Slovinsko	114,2	118,9	128,0	88,0	112,3
Goreňsko	112,3	111,6	85,3	116,9	106,5
Goriško	102,8	97,9	104,6	99,1	101,0
Pobřežní kraj	97,7	105,3	166,2	50,4	104,9

Zdroj: vlastní zpracování.